

Jako obyčejně: strážlivá úvaha

O výsledku sárského plebiscitu bylo toho za týden napsáno již tolik, že vás vůbec možná omrzelo ještě něco o tom čísti. Ale vraťte se na chvíli svou pozorností k této události. Zde totiž možno získat dosti dobré poučení, co jest to politika, a jak se musí dělat. Také o chladu, s nímž musí býti někdy prováděna.

Tedy předně: „Hněv je dobrý pomocník, ale špatný rádce“, napsal Havlíček. Totéž platí i o citech v politice. Žene-li kdo už útokem na šanci nepřítelovu a smělou rukou sahá po vlajce nepřítelově, pak ovšem musí rozplamenit své přívržence, jak dovede. Ale některé věci se právě tak nedají vykonat s vášnivostí jako jiné s chladným rozumem.

Kdyby se Francie byla oddala nyní vášnivosti, nebyla by mohla vésti řešení sárského problému směrem k evropskému prospěchu, jak učinila. Cítem zajisté by byli Francouzi vedeni spíše k tomu, aby provedli Hitlerovi něco nepřijemného. Mohli třeba prosazovat odložení plebiscitu, nebo mohli všelikým způsobem se pustit s Německem ve skutečný zápas o Sársko. Chladný rozum je z toho zradil, a dobře, že zradil.

Ani my nemáme ovšem příčiny přát Hitlerovi něco dobrého. Důvody proč, jsou hojně obsaženy na každé stránce jeho mnohastránkové knihy. Přišel do Evropy jako vlk. Je nepřitelem našeho národa i našeho světového názoru. Dosud není nijak vyvráceno, že by řádil v naší zemi jako barbar, kdyby mohl. Přes to, kdyby nám bylo svěřeno rozhodování, ani stéblo bychom nepoložili přes cestu, po níž se Sársko z vlastní vůle vrací k Německu.

Oč šlo nám s neněmecké strany? O Sársko? Nikoliv. Všichni by byli na rozpacích, co počítí s touto zemičkou, kdyby Hitler byl prohrál. Žádný stát mimo Německo by se necítil neskonale šťastnějším, kdyby byl obohacen o toto území. Šlo však o více než o několik tisíc čtverečných kilometrů a o několik set tisíc lidí. Šlo o tah na šachovnici, na níž se hraje složitá partie o mír. S tohoto hlediska bylo třeba varovat se všeho, co mohlo zvýšit napětí v kotli hitlerovského Německa, který tak jako tak otřásá se vnitřním tlakem. A zejména bylo třeba vystříhat se všeho, co by bylo Hitlerovi dalo spravedlivou příčinu ke hněvu, takovou, kterou by s ním celý národ snadno sdílel. Věříme, že ve světové válce zvítězila ta strana, u níž byla pravda, a věříme, že se tak nestalo náhodou, nýbrž hlubší zákonitostí. Proto i do budoucnosti se starejme pro všechny případy, abychom vždy stáli za věcí spravedlivou. Mírová smlouva předpisovala, že plebiscit v Sársku má být proveden za patnáct let. Má-li spravedlnost státi na nehitlerovské straně, tento předpis mírové smlouvy musil býti splněn a nesměly s tím býti provozovány žádné, ani obratné triky. Nesmíme zažítí, že by Hitler mohl stát před Evropou a po pravdě si stěžovat na oklamání a bezpráví. Dokud Hitler chová plány, jejichž absurdnost každý nahlédne a jejichž násilnost každého pobouří,

dokud abnormálnost jeho režimu i jeho ideologie vyvolává ostražitý rozruch na všech stranách, dotud není třeba se ho ještě úplně strachovati. Ale běda, dovolíme-li mu, aby z hysterického Pangermána se proměnil v prostého německého vlastence! Běda, poskytneme-li mu spravedlivou záminku! Ta chvíle by byla ještě nebezpečnější než všechna jeho dosavadní dravost.

Hlubším smyslem sárské otázky bylo neposkytnouti Hitlerovi morální výhodu. Byl by ji získal, kdyby mohl dokázati, že od Německa proti právu a proti znění mírové smlouvy byl odtržen kus zřejmě německého území. Byl by tím mohl rozdráždit každého, i klidného Němce. Byl by v té chvíli nikoliv jen usurpátorem, nýbrž skutečným zástupcem své země. Trochu se i o tom můžeme poučit z nedávné historie. Je známo, jak smrtelně nenávidí ruská emigrace bolševiky. Ale ve chvílích, kdy šlo o zájem ruského státu, který bolševici hájili ať proti Polsku, ať proti Japoncům, většina emigrace vždy se citově postavila za ně.

Po výsledku plebiscitu je zřejmé, že by bylo bývalo možno Sársko oddělovat od Německa už jen nějakým násilím. Německá země touží po spojení s ostatními německými zeměmi s elementární silou — kdyby tomu bylo chytráctvím nebo mocí zabráněno, otevřela by se na těle Evropy rána, jitrivější než gdánský koridor, nebezpečnější než problém rakouský. Hitler není špatným mistrem pathosu — s jakým pathosem by byl mohl pojednávat o této křivdě, když už proklínáním křivd neskutečných strhl na sebe většinu národa!

Takto ostražitě připravujíc morální poměry budoucnosti, musila Evropa v sobě překonati i cit, jež potlačití nebylo jí lehkou: soustrast s bývalými odpůrci a budoucími oběťmi Hitlerovými v Sársku. Nelze popřít, že se všichni trochu stydíme za to, že budou vydáni národně socialistické pomstě, která je dostatečně známa, pokud se týká rozsahu i pádnosti. Nová věc přibyla k těm na světě, za něž se již rdíme. Avšak i tato truchlivá a pohnutlivá věc musila býti pozorována s rozvážným chladem, i tento cit musil býti potlačen. Jak si ten nebo onen národ ustele, tak si lehne, je to vina kolektivní, a Evropa nemůže německému národu zvenčí přestýlat jeho postel. Národ zůstává sám odpovědným za své osudy — o odpovědnost v Německu dělí se pravice, která Hitlera chtěla, s levicí, která byla příliš slabá, aby mu zabránila přijíti. Přes devadesát procent sárských voličů přálo si přejíti do Německa i s tím risikem, že se dostanou pod hitlerovský režim — kde zde zbývá pro Evropu možnost korigovat toto rozhodnutí a jak má ulehčovat břemeno, které devadesát procent nabídlo se nésti?

Poněvadž, jako při všech příležitostech, také při této objevují se kritikové, kteří svou převahu moudrosti nad ostatními dokazují skeptickým potřásáním hlavou nad tím, z čeho všichni ostatní se těší, ptají se nyní někteří pisatelé článků, zda opravdu je možno

zaručiti, že vrácením Sárška Německu byl zachráněn mír. Jsou to přísní a nedůvěřiví muži. Chtějí mít v rukou podepsaný úpis na mír. Ten jim ovšem nikdo vydati nemůže. Hitlerovo Německo i nadále zcela nepochybně zůstane hrozivým otazníkem, výbušninou. Ale nikdo rozumný se nedomýšlel, že vyřešení sárské otázky samo je schopno odstranit všechno nebezpečí. Záleží-li někomu na tom, aby popíral, že byla odstraněna jedna překážka míru, přece musí připustit, že byl odstraněn aspoň jeden aktuální důvod k válce. Vzpomeňme, s jakou nervositou dívalo se na podzim evropské veřejné mínění vstříc sárskému řešení. Jen příznivec pesimistického dogmatu může popírat, že v té věci nastalo vítané ulehčení. Ventil na kotli byl pootevřen, tlak se zmírnil. Den po plebiscitu mluvil Hitler s uznáním o chování Francie. Zda to není lepší než rozšířené obavy odpovědných státníků, že jednoho dne Němci v noci vtrhnou do Sárška? Nechceme nic přeceňovat, zajištění míru se může státi jen v etapách, a jsme teprve na samém slabounkém začátku. Ale jsme přesvědčeni, že jedna etapa byla absolvována s nikoliv nepříznivým výsledkem pro věc míru.

Prohlížejíce hlasy českých novin, shledáváme, že zdržlivé chování Francie, která odmítla pustiti se do zápasu o Sárško, bylo nepříznivě kritisováno jen na dvou stranách. Jedna je extrémní, druhá nemá v poslední době do extrémnosti daleko. V „Národních listech“ národně demokratická žena M. Sísová pokárala francouzské muže za to, že se vzdali politiky moci, nechávajíc si pro sebe, jaký výtečný zisk by jim byl kynul, kdyby se politiky moci nevzdali. A v „Rudém právu“ po celý týden obviňovali Francii — z imperialismu. Důvod takového obvinění? Francie vydala Sárško Německu. Jak patrně, před nějakým zkamenným komunistickým termínem nikoho nic nezachrání. Loni prohlášovali komunisté Francii za imperialistickou, protože trvá na územních ziscích, které jí přinesla mírová smlouva. Letos ji obviňují z imperialismu, poněvadž se vzdala úsilí o zvětšení svého území, ke kterému ji konec konců mírová smlouva opravňovala. V tom ať se tedy někdo vyzná. Jestliže někdo baží po cizím území a jestliže někdo nebaží, není v tom žádný rozdíl a je v tom stejný imperialismus, zachce-li se našemu písíčímu komunistovi. Slova imperialismu s užívají, jak patrně, komunisté stejně záhadně a obnormálně jako slova fašista. Jsou to stará jejich slova, s nimiž už rostli, a ze zvyku jich užívají i v situacích, do nichž se zřejmě nehodí. Jejich terminologie se řídí jednou velkou zásadou: jak se nám líbí. Chceme-li, uděláme z tebe fašistu, chceme-li, imperialistu; žádné tvoje chování není schopno tě zachránit před naší pohanou, když už na tebe máme ústa otevřena a ruku napřaženou.

Pracovat pro jakékoliv jiné řešení sárské otázky než pro jeho návrat k Německu bylo by bývalo působit proti tak velké síle, jako je přirozená nacionální gravitace, a bylo by to téměř totožné s vědomým připravováním války. Slečna M. Sísová doporučila ještě dodatečně francouzským státníkům politiku moci. Zda jim však ve skutečnosti nedoporučovala zahájiti politiku co největší námahy, co největšího evropského nepohodlí? Evropa má věru dost práce s tím, aby obhájila samostatnost Rakouska. Měla si poříditi ještě

jeden takový problém — dokonce ještě obtížnější, ještě výbušnější? Jaký smysl by mělo rvát Německu z rukou něco, o čem by pak nikdo nevěděl, co s tím dělat? Snad by to opravdu byla politika moci, jistě ne však rozumu, udělat z tohoto kusu země osu evropské politiky aspoň na deset příštích let, svolávat každý rok čtyři konference, aby se na nich slovatní muži v úzkostech radili, jak zabezpečit nezávislost Sárška a jak mu zabránit spáchat státní sebevraždu, po které by jistě toužilo. Situace je taková: Evropa si mohla do své domácnosti opatřiti pěkný sud střelného prachu, na který by musila dávat úzkostlivý pozor; neučinila tak, a několik podvínů, souvisících s tím nebo s oním politickým dogmatem, není s tím spokojeno. Toť vše.

Na konec ještě — ve světle sárského plebiscitu — malou vzpomínku na polemiky, které jsme zde vedli s komunisty od Hitlerova nastoupení k moci. My jsme říkali: situace se změní; nelze už uhájit mír pouze pacifistickými prostředky; poněvadž nový souseď je nevypočitatelný, musíme býti pohotovi také k obraně zbraní a povolit státu prostředky k tomu potřebné. Na to odpovídali komunisté: tak mluvíte, poněvadž jste imperialisté a váleční štváči. Zeptali jsme se: poněvadž i podle vás, páni komunisté, není dovoleno se spoléhat na Hitlerovu mírumilovnost a poněvadž patrně ani vy byste nechtěli, aby se tento národ dostal pod jeho patu, nač nám tedy radíte se spoléhat mimo na sílu vlastní a sílu spojenců? Odpověděli mysticky: spoléhejte se na německého dělníka; už teď stávkoval ve dvou nebo třech továrnách pro zvýšení mzdy, a tento hrdina, který si dovoluje i v Hitlerově režimu stávkovat, zabráni válce.

Odmítli jsme naslouchat takové ukolébavce. Ptali jsme se, jak zabránil německý dělník válce v r. 1914 a jak zabránil Hitlerovu nástupu k moci v r. 1933. Ptali jsme se, odkud vzíti tak velkou víru v bytost, která už dvakráte tak katastrofálně selhala. Nyní, tuším, stojíme nad selháním třetím. Sárško je ze 75% obydleno dělníky, a přece více než 90% sárských obyvatel hlasovalo pro Hitlera. Kde zůstala pevnost německého dělníka, na nějž se prý máme spoléhat jako na záštitu proti válce? Zabráni válce byl by nekonečně těžší a riskantnější podnik než prostě hlasovat. Přes to německý dělník selhal i při pouhém hlasování. V „Rudém právu“ vyšlo oznámení, že sárští katolíci zklamali na 100%. Nebylo tam podrobeno však analýze, na kolik procent zklamali sárští dělníci.

Znovu se rozhodujeme na německého dělníka se nespoléhat.

F. Peroutka.

poznámky

Ven s tím!

Doufáme, že přes všechny nedostatky lidské paměti, zejména politické, nebyla ještě docela zapomenuta příhoda, která se udála v listopadu minulého roku. Vystoupil tehdy na tribunu poslanecké sněmovny Jiří Stříbrný, aby opět pronesl jednu ze svých řečí, směřujících k očistě našeho veřejného života. V proudu mluvy mu uklouzla zmínka o jakémsi Stejskalově dopise, jež prý má doma v psacím stole, a v němž prý jsou velice kompromitující údaje o výši korupčních částek, vyplacených některým čelným ministrům a politikům. Poslouchal

tehdy zvláště bedlivě poslanec Hampl, jemuž došla na tomto místě očišťovatelovy řeči trpělivost, i přerušil ho výkřikem, aby místo paušálního ostouzení dopis přinesl a přečetl jej s téhož místa, odkud učinil svou narážku. Zahán takto do úzkých, prohlásil pan Stříbrný neopatrně, že uznává právo sněmovny, aby se dověděla přesnou a plnou pravdu, a že dopis do příští schůze přinese. Schůze přišla a přešla, objevil se na okamžik pan Stříbrný, ale dopis nikoli. Sněmovna a s ní celá veřejnost marně čekaly na slibovaná sensační odhalení. Dotazován, proč tolik otálí, prohlásil starý parlamentník Stříbrný, že podle informací, jichž v oné druhé schůzi nabyl od svého politicky mladšího kolegy Chmeřka, neměl už práva hlásit se o slovo. Proto prý poslal výňatky ze svého materiálu (tedy nikoli původní dopis, o němž mluvil) předsedovi parlamentní úsporné komise, posl. Beranovi, aby s nimi naložil, jak uzná za dobré. I nastalo nad tím široko daleko podivení veliké. Předsednictvo sněmovny si pospíšilo s vysvětlením, že překážka v jednacím řádu byla jen domnělá a že panu poslanci nic nebránilo, aby se o slovo přihlásil a dopis přečetl. Od té chvíle byl Stříbrného postup ve veřejnosti přijímán s projevy velké nedůvěry a s krčením ramen. Ukázala se proto potřeba, nějak jej omluvit a vysvětlit. Jednajíce v duchu nově uzavřeného spojenectví, přinesly tehdy „Národní listy“ vysvětlení nejvyšší překvapující. Napsaly doslova, že Stříbrnému nejde o skandalizování politických odpůrců ani o stranicovou agitaci, nýbrž o možnost nápravy, a že proto volil místo cesty veřejnosti raději cestu tajnosti, kterou považoval za účinnější. Až podnes se ovšem marně hledá člověk, který tomuto vysvětlení, odporujícímu vši dosa- vadní práci a metodám Stříbrného, uvěřil.

Zopakujeme tuto historii, ptáme se nyní, po uplynutí více než dvou měsíců, co se s obviňujícím materiálem pana poslance Stříbrného v úsporné komisi stalo. Byli bychom velice neradi, aby se ona možnost nápravy, o níž mluvíly „Národní listy“, ukázala mylnou a aby tak byla zklamána důvěra pana Stříbrného. Zdá se nám, že přítěžující materiál zapadl jako kámen do vody, i přáli bychom si, aby se někdo odvážný, snad sám pan předseda, ponořil do hlubin úsporné komise a vynesl jej zase na povrch. Jsme totiž tentokrát velmi zvědaví, a byť to i byla nectnost, nedovedeme ji potlačit. Mimo to máme dojem, že všichni českoslovenští politikové mají trochu právo, aby ona hrst bláta, která na ně byla s parlamentní tribuny umístěna a rozhozena, byla podrobněji prozkoumána, přesněji sumární anebo vržena zpět na svého původce. Z. S.

Veřejné dopisy J. S. Macharovi

Bývalí Macharovi ctitelé píší teď „Otevřené listy“ Jos. Sv. Macharovi, které, zdá se silně, nedojdou na pravou adresu. Také v „Přítomnosti“ jeden takový list vyšel. Pisatelé teskní, že Machar není již tím vůdcem, kterým jejich generaci býval, když nyní přešel někam, proti čemu dříve s veškerou prudkostí svého útočného naturelu bojoval. Bolí a zklamává pisatele, že někdejší úderník, který tak ohnivě šturmoval za pokrok a proti povrchnímu vlastenectví mladočeského typu, proti „vlasteneckým kramářům“, klerikalismu, reakci, politické nečistotě a falši, přešel nyní právě do toho tábora, který rozvracel, ale nerozvrátil! a je v něm nyní doma a ozývá se odtud za jeho ideologii a zájmy prostřednictvím tisku periferie.

Jistě je tu čemu se diviti a čeho litovati. Ale připusťme, že člověk se může pod tlakem své povahy i pod vlivem okolností, které jsou silnější než on, od kořene přeměnit a předělat, tak se převrátit, že až hlásá opak toho, zač bojoval dříve. J. Sv. Machar ovšem nikde nezdůvodnil, z jakých rozumných úvah, z jaké myšlenky, z jakých zásadních a neosobních příčin došel tam, kde teď je, a zůstal svým bývalým zbožňovatelům pohříchu dlužen jakoukoliv konfesi, která by je mohla přesvědčivě poučiti, že jeho obrat je upřímným a čistým výsledkem nějakého opravdového ideového procesu. Taková konfese, kde by se J. Sv. Machar přičinil dokázati, v čem se dříve mýlil, co hlásal dříve nesprávného, co z toho teď odvolává, kdy je orientován spasilněji a lépe, by jistě mohla přinést svůj užitek. Místo toho dává se slyšeti v listech Stříbrného Ligy jen občasnými satirickými veršiky, epigramky, jejichž nevrtí obsah bývá právě pro nedostatek takové konfese z převážně části nesrozumitelný, takže se jeví spíše jen jako výplody špatné nálady, mrzuté dispozice. A s čím se nelze, při veškeré účtě k Macharovi, na trvalo tajiti: cítí se přece obecně, že jsou to veršiky značně skrovné básnické hodnoty; myšlenkově i formově jsou hodné, velmi pod úroveň někdejšího básníka a satirika Machara, ba nevybočují nijak duchově i umělecky ani z úrovně tisku, který jim propůjčuje své forum.

Adresují-li pisatelé své otevřené listy někdejšímu básníku a bojovníku J. Sv. Macharovi, není dnešní satirik z Poledního listu již tím pravým adresátem. Neozve se J. Sv. Machar, ale mrzutý a nevalně dokonale veršičkář z Poledního listu, který s dřívějším vůdcem a básníkem má společné jen jméno.

Josef Capek.

Jak dalece postoupilo uskutečnění 40hodinového pracovního týdne

Po světové válce došlo ve všech průmyslových státech k podstatnému zkrácení pracovní doby. Byla zavedena 8hodinová doba pracovní. Tím byl splněn požadavek dělnictva, za který bojovalo celá desetiletí. Důvody zkrácení pracovní doby na 8 hodin denně byly především rázu sociálního a zdravotního. Při splnění tohoto dělnického požadavku nemohlo být předpokládáno, že za několik málo let bude i 8hodinová doba pracovní příliš dlouhá. Pro další zkrácení pracovní doby pod 8 hodin denně mluví však především důvody hospodářské. Zmechanisování a zhospodárnění, či jak se všeobecně říká zracionalisování výroby, vyřadilo v každém průmyslovém státě desetitisíce ano i statisíce zaměstnanců z výroby.

Dnes již se obecně uznává — a to nejen zástupci dělnictva, národohospodáři a státníky, nýbrž i zaměstnavatelskými kruhy — že je nutno manuální práci, která zbývá pro zaměstnance po zavedení automatických a poloautomatických strojů a další racionalisaci výroby, rozdělit na zaměstnance všechny, a že se tak může stát jen zkrácením pracovní doby. Důvody mezinárodní soutěživosti, t. j. obavy, aby stát, který zkrácení pracovní doby zavedl, neocíl se následkem zdražení výroby v nevýhodě na mezinárodních trzích oproti státům s delší pracovní dobou, tyto důvody byly příčinou, že se usiluje o zkrácení pracovní doby na základě mezinárodní dohody. K podnětu italské vlády byla otázka zavedení 40hodinové pracovní doby dána na pořad mezinárodní konference práce již v r. 1933. Na této konferenci stejně jako na konferenci práce v r. 1934, kdy o věci bylo jednáno znovu, nebyla však přijata mezinárodní úmluva o všeobecném zavedení 40hodinového týdne, třebaže velká řada průmyslových států se pro to vyslovila. Hlavním důvodem tohoto neúspěchu bylo, že Německo, které je vysoce průmyslovým státem, konferenci těch se nezúčastnilo. Proto pak také Anglie nechtěla se v tom směru vázat a její zamítavé stanovisko mělo vliv na několik dalších evropských států a na Japonsko.

Přes tento neúspěch na poli mezinárodním razí si zavedení 40hodinového pracovního týdne nezadržitelně cestu, byť i usku- tečňování této reformy se dále jen zvolna a se značnými potížemi. Všeobecně je zaveden cestou zákona 40hodinový pracovní týden jen ve Spojených státech severoamerických. Zákonné předlohy byly vypracovány nebo dokonce parlamentu předloženy v řadě států (na př. u nás, ve Francii, Dánsku, v Británii). Podle nejposlednějších zpráv uzákonila 40hodinový pracovní týden Itálie. Mnoho států pak uspořádalo podrobná šetření o možnostech zavedení a o důsledcích 40hodinového týdne. V několika státech je zákonnými nebo administrativními opatřeními zaveden 40hodinový pracovní týden aspoň pro některá průmyslová odvětví. Tak na př. v Německu je zavedena kratší pracovní doba nařizením pro řadu odvětví, pro některá odvětví průmyslu textilního platí podle nařízení ministra práce ze dne 19. července 1934 týdenní pracovní doba 36hodinová. I jinak německá vláda tlačí na zaměstnavatele, aby zaváděli 40hodinový pracovní týden. Tomuto přání vlády zaměstnavatelé ve velmi četných případech vyhovují. Také německá města pro své zaměstnance zkrátila pracovní dobu na 40 hodin týdně. V průmyslu sklářském je v Československu, Belgii, Francii a v některých továrnách též v jiných státech zaveden pro továrny na automatickou výrobu tabulového skla systém 4 směn při nepřetržitém provozu a 42hodinovým pracovním týdnem. Otázka 42hodinového pracovního týdne v automatických továrnách na výrobu skla byla letos na mezinárodní konferenci práce upravena též mezinárodně a tím, stejně jako mezinárodní úmluvou z r. 1931 o pracovní době v uhelných dolech, která zavádí 73/4hod. pracovní dobu denně, byla při mezinárodní úpravě pracovní doby opuštěna dosud platná zásada 8hodinového dne a délka pracovní doby zkrácena. Ve stavebním průmyslu nařizena byla 40hodinová pracovní doba vládou kanadské provincie Quebec a 44hodinová pracovní doba ve Španělsku. V Československu byla nařizena vládou 40hodinová doba pracovní pro práce podnikané za státní peníze nebo státem subvencované. Pro t. zv. nouzové práce zaveden je 40hodinový pracovní týden též v Belgii, Dánsku a Austrálii.

Usnesením zaměstnavatelských kruhů byla zkrácena pracovní doba pod 48 hodin týdně i za plně zaměstnanosti závodů v celé řadě států a pro různá průmyslová odvětví. Tak v poslední době v Novém Jižním Walesu zkrácena byla pracovní doba všeobecně na 44 hodiny týdně. U nás zavedla 40hodinový týden firma Bafa na zkoušku od 9. července, dále některá města pro své podniky. Letošní porady mezi zaměstnavatelskými a zaměstnaneckými organizacemi o zkrácení pracovní doby na 40 hodin týdně aspoň v některých oborech nevedly prozatím k úspěchu, především pro otázku nezkrácených výdělků při zkrácené pracovní době. V Belgii pracuje 40 hodin týdně řada velkých závodů, na př. automobilka Minerva, stejně tak v Holandsku, na př. závody Philips a velká továrna na stavební nábytek Zaandammu; ve Velké Británii je zkrácena pracovní doba v chemickém průmyslu na 39½ hodiny, 40hodinová pracovní doba platí pro řadu kovodělných velkých podniků a navázáno je jednání mezi zaměstnavateli a zaměstnanci o zavedení 40hodinové pracovní doby pro veškeren průmysl strojírenský. Pro všechny kovodělné závody v Madridu platí také 40hodinový pracovní týden. Ojedinele zkrátily pracovní dobu na 40 hodin různé podniky též ve Francii a v jiných zemích. V Irsku zavedla továrna na pneumatiky 6hodinový pracovní den.

Zaměstnavatelé, kteří zavedli jednotlivě ve svých podnicích 40hodinový pracovní týden sami doznávají, že zkrácení pracovní doby se osvědčilo. Výkonost stoupla a tím i počáteční vyšší zatížení výroby při nezměněných týdenních výsledcích bylo v krátké době nahrazeno. Hlasů z řad zaměstnavatelů ve prospěch 40hodinového pracovního týdne stále přibývá a jsou to právě vlivní a odborní činitelé v průmyslu, kteří se pro zkrácení pracovní doby vyslovují. Ve Spojených státech průmysl dokonce provedením Rooseveltových kodů snížil pracovní dobu od března t. r. oproti říjnu 1933 o dalších 10% při zvýšených mzdách o 4.2%, takže v průmyslu americkém je dnes průměrná pracovní doba 37.7 hod. týdně. Automobilový průmysl Spojených států zkrátil pracovní dobu dokonce na 36 hodin týdně. Právníká komise senátu Spojených států vyslovila se dokonce pro 32- nebo 30hodinový pracovní týden. Pro takovéto zkrácení vyslovili se i národohospodáři a zástupci předních průmyslů amerických, jako Alfred Sloan, dále Cheney, Teagl a bývalý ministr obchodu Lamaud.

Lze doufat, že vstup Spojených států severoamerických a Sovětského Ruska do Mezinárodního úřadu práce dopomůže k vítězství všeobecnému zavedení 40hodinového pracovního týdne a že brzké uskutečnění této důležité a hospodářsky potřebné reformy bude mít blahodárný vliv na značné snížení pracovní doby.

Dr. Jiří Mayer.

Kritikové, co jste učinili sami?

Před koncem roku byly trošičku zmírněny srážky na platech státních zaměstnanců; skutečný efekt tohoto zmenšení se projeví teprve od dubna několika korunami nebo nejvýše několika desetikorunami. Ale význam tohoto opatření nelze měřit jen tím, o kolik státní zaměstnanec přinese prvního dubna domů více. Význam jest v tom, že křivka snižování platů státních zaměstnanců se zastavila a nyní se pomaloučku obrací nahoru. Bylo při této příležitosti vyčteno, že tato skutečnost nebyla dosti jasně vyložena a zdůrazněna. Věci se však chopila hned propaganda s druhé strany a snažila se, jak jen mohla, význam tohoto opatření snížit; ihned vypočítala, že finanční efekt pro státní zaměstnance není téměř žádný a že celá věc vlastně nestojí za to, aby si ji státní zaměstnanec vůbec všiml. Zejména tak dokazuje tisk „národního sjednocení“. Jest pravda, že finanční efekt není velký, a že se projeví teprve od dubna. Ale nutno si položit otázku, co udělali lidé z „národního sjednocení“, aby vládě dali dobrý příklad. Je-li „národnímu sjednocení“ málo, co přidává vláda státním zaměstnancům od prvního dubna, pak nutno se ptáti, kolik přidal a od prvního dubna přidá český a německý průmysl, jehož zájmy hájí posl. Hodáč, předák „národního sjednocení“, tak snižujícího opatření vlády. Jest potřebí se zeptati, kolik v posledních dnech přidal dr. Preis drobným zaměstnancům v Živnostenské bance a dělníkům v průmyslu koncernu Živnobanky. Jest potřebí také připomenout, že pro srážky, které se nyní maloučku zmenšují, hlasovala národní demokracie, a že to byl dr. Preis, který doporučoval svého času srážky daleko větší, než vláda provedla.

Také političtí živnostníci se pustili do vlády, že vlastně pro státní zaměstnance nic neudělala, že jim vlastně nic nepřidala. ač právě stav živnostenský má zájem na tom, aby státní úřed-

níci byli dobře placeni. Tu stačí uvést malou příhodu ze sjezdu Syndikátu čsl. novinářů, jak ji zaznamenal „Věstník Čsl. novinářů“:

„Byla debata o nezaměstnaných. A bylo by se málem dokázalo, že socialisté chtějí nezaměstnaným novinářům ublížit, kdežto vlastenci jejich požadavky chrání. Nejvíce se rozčiloval kolega Ledvinka, který dostal od chleboďáře J. V. Najmana výpověď. Ale když mu referent Kverka vypočítal, že jako nezaměstnaný bude pobírat měsíčně asi 600 korun, ztichl zděšením; on totiž dosud dostával jako plně zaměstnaný jen o sto korun víc!“
Kuzma.

Co říká tato historka? Nic jiného než to, že živnostenská strana, která se tak ujímá státních zaměstnanců, platila svému novináři — 700 Kč, sedm set Kč měsíčně. Až bude p. J. V. Najman platiti své zaměstnance lépe, až jim přidá, pak teprve má právo zasednouti na soudnou stolicí nad vládou, zda přidala státním zaměstnancům dost.
V. Gutwirth.

Těžko jest dělat propagandu

Jest zajímavé, že ten, kdo se chce v tisku informovati o cestě ministra Šrámka do Říma, musí sáhnouti po moravském listě lidové strany, neboť „Lidové Listy“ o cestě ministra Šrámka informují své čtenáře velmi skoupě. V „Našinci“ máme možnost se dočísti o tom, že ministr Šrámek

„měl příležitost poopravit názory a představy mnohých vatikánských hodnostářů o Čs. republice a o životě, práci a rozvoji katolického tábora českého. Bohužel i mnozí kardinálové jsou o nás velmi nesprávně informováni, takže často vůči Čs. republice vzniká zbytečně mnoho předsudků. To vše je způsobováno tím, že na jedné straně docházejí do Říma o nás informace ze zahraničních kruhů nám nepřátelských, ale jinak ve Vatikáně vlivných, a na druhé straně tím, že od nás vynikající a směrdatní politikové jsou v Římě hosty velmi řídkými. Přijetí do Říma jednou za 10 nebo 12 let je velmi málo.“

Ponechme stranou řadu otázek, které mohou tyto řádky rozvinouti: zda, kratičké poměrně návštěvě ministra Šrámka se skutečně podařilo poopravit názory a představy vatikánských hodnostářů, o nichž je známo, že velmi těžko a pomalu se dají přesvědčovat o jiných názorech; zda tato zpráva „Našince“ o mnohých předsudcích ve Vatikáně jest ve shodě s častým ujišťováním tisku lidové strany o dobrých informacích Vatikánu o nás a jeho sympatiích k nám. „Našince“, aby zmínil nemilý dojem své zprávy, přesunuje kus odpovědnosti za to, že jsme nechali Vatikán a jeho hodnostáře bez informací, i na oficielní naši propagandu a oficielní politiku. Jisto však je tolik, že sotva kdo jiný může propagovati, vykládati, hájiti naše zájmy v středisku katolické církve, jako právě naši katolíci. Právě tak jako sociální demokrat bude nejvíce věřití informacím sociálních demokratů, právě tak katolík dá nejvíce na informace katolíků. Co tedy v Římě až dosud dělali naši katolíci?
V. G.

politika

Hubert Ripka:

Demokrat mezi protidemokraty

(Doslovem k návštěvě čsl. novinářů v Rusku.)

Po návratu ze Sovětského svazu položil mi Peroutka otázku: „Otrásl pobyt v Moskvě vaším demokratickým přesvědčením“. Je to jedna z nejvýznamnějších otázek, na kterou se sluší odpovědět každému demokratu, který měl příležitost pozorovat zblízka sovětský život. Chci na ni odpovědět přímo: nejen že cesta po Sovětském svazu nikterak neotrásla mým demokratickým přesvědčením, nýbrž naopak podstatně přispěla k tomu, abych se v něm znovu utvrdil a upevnil. Mé demokratické vyznání bylo

pozorováním sovětských poměrů zoceleno. Vyložím upřímně a otevřeně důvody.

Demokrat miluje svobodu. Není pro něj ideálů vyššího, není hodnoty cennější nad svobodu. Svoboda je demokratovi podmínkou podmínek rozvoje sociálního a kulturního. Svoboda je mu také podmínkou sociální spravedlnosti. V Sovětském svazu svobody není, nebo přesněji, je jí tam velmi málo. Svobodně možno se tam rozvíjet a uplatňovat jen v míře velmi omezené, která je určena potřebami diktátorského režimu. Spisovatel, novinář, umělec, učenec může psát, kritizovat, tvořit, jen pokud je v souhlase s oficiálními těsemi, nebo nejvýše pokud není s nimi v otevřeném rozporu. Pro lidi politické volnosti akce je ještě omezenější; jestliže se osmělí jíti dále, než je přípustno a než hovoří vládnímu režimu, jsou nemilosrdně vyřízeni. Bylo by omylem domnívat se, že celý duchovní a politický život je spoután do rámce tak těsného, že v něm není pohybu. Veliká, širá je ruská země — i ten rámec, povolený pro duchovní tvorbu a zčásti i politické usilování, je široký. Kdyby tomu tak nebylo, nebylo by možno, aby vznikala skvělá díla literární a umělecká, aby divadlo bylo tak živé a dramatické, jak není nikde jinde, aby se prudce a otevřeně kritisovaly nedostatky a chyby hospodářské výstavby, aby se pilně a radostně pracovalo ve vědeckých učebnách a technických laboratořích. Avšak při všech těchto nesporně velkolepých výkonech demokrat nezapomíná na věc zásadní: uvědomuje si, že svoboda individuální ani kolektivní není ceněna a že ony znamenité výkony jsou výsledkem úžasných tvořivých schopností sovětských národů, které se prodírají a projevují přes všechna omezení, ukládaná diktaturou; uvědomuje si, že nad duševními pracovníky a vůbec nad kterýmkoli sovětským občanem stále visí Damoklův meč, který může kteroukoli chvíli spadnout a roztít jejich hlavy, a že tento pocit trvalé nejistoty ochromuje rozmach všech tvůrčích sil, jejichž dynamičnost v sovětských národech je ohromná.

Demokrat věří v rozum, je proto realista. Pozoruje sovětský život (a chtěl bych zdůraznit, že jsme měli více příležitosti k pozorování, než by se zdálo při cestě rázu tak oficiálního, jako byla cesta našich novinářů), dospěl jsem k názoru, že diktatura byla a ještě zůstává podmínkou hospodářské a sociální přestavby v Sovětském svazu. Jen diktatura, která ostatně byla tím snadnější, že navazovala — třeba v změněné formě — na tradici carského absolutismu, byla s to, aby přinutila ruského člověka k intenzivnější práci a k budovatelskému úsilí. Rusko nedospělo ještě na tu sociální, politickou a duchovní úroveň, aby dožrálo k režimu tak složitému a obtížnému, jakým je demokracie. Po pádu carismu bylo potřeba nového absolutismu, který by spravoval mohutnou říši a udržel její jednotu. Ale všechno, co o Sovětském svazu vím a co jsem sám viděl, přesvědčuje mne v poznání, že sovětská diktatura představuje osvícený absolutismus, který se jeví jako historicky podmíněné období k dalšímu vývoji. Je to diktatura tvrdá, bezohledná, někdy i barbarská; dopouští se často těžkých chyb a činů, z nichž mnohé nezbytně pobuřují, a to tím spíše, že jich není ani třeba. Mnoho

z toho vysvětluje se nedostatečnou administrativní zkušeností a podceňováním hodnoty individuálního života. Nesporně však všechny tyto velké oběti jsou vykupovány budovatelským dílem sovětu. Jen slepý nemůže nevidět, že se stále zvedá životní úroveň nejširších vrstev lidových, že se jim daří lépe hmotně, že mají stále živější zájem o kulturní hodnoty, pěstovaný četbou knih, horlivým navštěvováním divadel, biografů, kulturních a sportovních klubů, že vzrůstá péče o dítě a o školu, že se v nich probouzí občanské sebevědomí. Sovětská diktatura je hrozná, ale slouží lidu a jeho pokroku. Říkám otevřeně: kdybych byl Rusem, sloužil bych přes všechny své zásadní výhrady režimu, protože bych se chtěl účastnit práce pro ruský lid a pro sovětský stát. K tomu by mne vedl politický realismus. Ale stejně otevřeně a důrazně říkám: týž politický realismus vede mne jako Čechoslovák, vychovaného v prostředí demokratické kultury západní, abych ze všech sil potíral jakékoli pokusy o uplatňování sovětských metod a způsobů v našich poměrech. I kdybych ani nedbal zásadních rozdílů ideových, prostá rozumová úvaha nutí mne k rozhodnému odmítání bolševismu v našem státě, a to tedy prakticky znamená k rozhodnému boji proti němu. Celkové naše poměry naprosto, ano naprosto se odlišují od poměrů ruských — jen blázen, nebo nevzdělanec, nebo člověk úplně neinformovaný mohl by se pokoušet o aplikaci systému, který by u nás dokonale ztroskotal. Jako Čechoslovák, jako příslušník civilizační oblasti, která oceňuje svobodu, rozumnost a personalitu mohu být jen a jen demokrat. Kontrast zvláštní skutečnosti a zkušenosti sovětské jen mne upevnil v tomto, ničím nevyvratitelném přesvědčení.

Nejsou to jen grandiosní výsledky sovětského budovatelského úsilí, které posílily mé upřímné sympatie se sovětskými pracovníky. Příčina těchto sympatií je hlubší. V Sovětském svazu jde se kupředu. Všude lze se názorně přesvědčovat, jak vášnivá je žízeň po pokroku ve všech oblastech. Nepochybuji ani na chvíli, že sověty připravují lepší budoucnost svým národům i když — jak je pevným mým přesvědčením — tato budoucnost nebude odpovídat primitivním komunistickým ideálům. Soudím, že třeba v rozporu s oficiální doktrinou vývoj přinese sovětským národům mnoho demokratických hodnot. Nic není zajímavějšího nad pozorování, jak vzrůstá záliba v uplatňování vlastní osobnosti, jak každý čím dále tím pečlivěji dbá o sebe a hledí vyniknout svými osobními schopnostmi. Společnost se nově diferencuje, a se vzrůstajícím blahobytem, nebo přesněji s umenšováním hmotných nedostatků roste chuť k novému osobnímu a osobnostnímu životu. Povoluje se i jistá výměra soukromého vlastnictví, při tom však neúprosně trvá se na tom, aby takové vlastnictví nebylo možno využít a zneužít k vykořisťování druhých. Není-li v Sovětském svazu komunismu, je jisté na cestě k socialismu, a již mnoho uskutečnil z požadavků sociální spravedlnosti. Již nyní lze pozorovat zjevy, které osudně povedou k uvolňování diktatury: lidé, kterým se lépe povede, a zejména lidé vzdělanější, nesnesou, aby se jim jen shora přikazovalo — budou žádat více svobody; sovětský režim čeká mnoho, mnoho těžkých úkolů, které budou dány prostě tím, že lidé dospívají vyšší hmotné, civilizační a kulturní úrovně. Jako demokrat pozdravuji tento vývoj, protože nás bude sbližovat se spřáteleným sovětským

Ruskem a protože povede vůbec k žádoucímu vyrovnání jeho režimu s režimy demokratickými.

Je mi ovšem jasné, že se bude vyvíjet a přetvářet i naše demokracie. Problém, který je nejnaléhavější, je problém hospodářské demokracie. Osud demokratického režimu závisí do veliké míry na tom, jak bude umět zvládnout tento úkol. Demokratický režim potřebuje mnoho hlubokých a pronikavých reforem i kardinálních změn ve svém administrativním ústrojí a v společenském řádu: úsilí Rooseveltovo je výmluvným svědectvím. Při tom můžeme se mnohému naučit i v Sovětském svazu. Stojí za to, studovat jeho hospodářské plánování, jeho propagační metody, dokonce i samotnou soustavu volených sovětů a správní organizaci; a přemýšlejme o tom, jak vzbudit podobně nadšenou víru našich lidových mas v ideály demokratické, jakou mají lidové masy v Rusku v ideály sovětské — taková víra hory přenáší a umožňuje i největší hmotné strážné přítomnosti. Nedosáhneme toho, pokud každý pracující člověk nebude mít pocit, že není vykořisťován a že je svobodným, rovnoprávným občanem. Není to na posledním místě, že mne pozorování sovětského života ještě více než dosud utvrdila v přesvědčení o naprosté nezbytnosti hospodářské demokracie.

A tak chtěl bych shrnout: v Sovětském svazu upevní se demokratické vyznání jak tím, co je v jeho životě negativního a nepřijatelného, tak tím, co je v něm kladného a hodného následování nebo aspoň pečlivého studia. Nemohu konečně nedodat: demokrat v Sovětském svazu pozoruje rostoucí pokrok, zvyšování životní úrovně nejširších vrstev lidových, intenzivní tvorbu uměleckou a kulturní, konečně i prvky individualismu, přesněji personalismu, které povedou k tomu, že se bude ozývat volání po větší svobodě. Co proti těmto pozitivním výsledkům může postavit fašismus? Šovinismus? Ale národně státní vědomí roste i v Sovětském svazu, není to však biologicky primitivní nacionalismus fašistů nebo hakenkrajclerů. Jsou hluboké rozpory mezi koncepcí bolševickou a demokratickou. Přesto demokrat, a zvláště demokrat československý, cítí se blíže ruským pokrokovým sovětům než reakčním fašistům.

Franta Kocourek:

Sársko pod hákovým křížem

Saarbrücken, 18. ledna 1935.

Z prvních dnů osvobozeného Sárska

Včera odtud odjeli poslední zahraniční novináři. Druhý den přišli. Splihle visí prapory a vlajky, vystrčené před třemi dny do ulic v neuvěřitelném množství. Teprve včera k večeru přestalo hlučné opojení nad vítězstvím, které bylo překvapením pro obě strany. Také pro vůdce a funkcionáře Německé fronty: tak vysokou převahu nečekali, třebaže o ní ve svých časopisech a provoláních ujišťovali. Báli se důsledků zpráv, rozšiřovaných tiskem Jednotné fronty až do dne plebiscitu. Cítili nervosně dvě své největší slabiny, církevní a sociální politiku Třetí říše a předpokládali, že aspoň dvacet procent sárských voličů vyjádří při tajném hlasování vůli po nezávislosti své země

a svobodě svého přesvědčení. Překvapení jejich se projevilo nejen jásetem bez míry, ale také shovívavostí, dokonce jakousi dobromyslností vůči zaručeným odpůrcům nebo podezřelým.

Shovívavostí — v první chvíli. V úterý 15., kdy byl v ranních hodinách ohlášen výsledek plebiscitu, byl skutečně národní svátek. Také druhý den, ve středu 16. ledna, se ještě všude oslavovalo. A toho dne se už zastavovali na různých místech sársko-francouzské hranice skupiny nejnovějších evropských emigrantů, sárských emigrantů. Zprávy o mstě příslušníků Německé fronty se už toho dne pozoruhodně množily. Ještě před několika dny, ještě v pondělí 14. ledna nestála žádnému novináři, kolik jich tu bylo, překážka v cestě za ověřením podobných zpráv, třebaže je pravda, že i před plebiscitem byli v nevýhodě členové Jednotné fronty, protože místní policie, pokud nebyla přímo pod dohledem neutrálního úředníka, důstojníka, nadržovala očividně Německé frontě. Ale po 15. lednu jsou na sárském území s ověřováním jakékoliv informace spojeny potíže. Čím dál větší. Od této doby nečekejte ze sárského území spolehlivé zprávy.

V ulicích hlavního sárského města i jiných měst území vypukly výprodeje. Pohled na firmu vás poučí o příčině: majitel-žid čeká také v Sársku rasové tažení vyznavačů čistokrevných Germánů. Budou se brát pokuty, hnědá paže s lomeným křížem hrábne do skladu a do pokladny.

Od úterka se marně sháníte po jiných novinách, než jsou už dávno usměrněné noviny Německé fronty. Co vás to jen napadlo, čekat, že se ještě někdy objeví v rukou sárských kamelotů nebo ve stáncích „Neue Saarp-Post“, bojující za římský kříž proti lomenému, nebo „Volksstimme“, nebo „Freiheit“, nebo „Arbeiter-Zeitung“. Velké socialistické a nezávislé knižkupectví v Trierstrasse musilo zavřít své výklady. Ty závěsy se už nevytáhnou nad knihami, u nichž se před plebiscitem zastavovala sta lidí denně. Jsou ti lidé ještě v Sársku? Co dělali 13. ledna? Proč se vzdali tak lehce Hitlerovi ti, kdo tak slavnostně proti němu přísahali 6. ledna?

Příčiny porážky

Bylo jich mnoho, sotva je někdy někdo všechny spočítá. Prozatím několik hlavních.

Boj proti hitlerovskému Německu nebyl dostatečně připraven, nebyl účinně formulován a také nebyl obratně veden. Abychom pochopili už technickou nerovnoměrnost, musíme si připamatovat, že až do nástupu Adolfa Hitlera k moci nad Německem, nikdo v Sársku nepochyboval o připojení k Německu a žádného sárského občana ani ve snu nenapadlo, aby byl proti tomuto přirozenému Anschlussu. Tam za hranicí sárského území byla vlast, do níž se po plebiscitu 1935 vrátí. Příchozem Hitlera se z této vlastenecky prestižní otázky stávala otázka vnitropolitická. Vůdcům protihitlerovské fronty v Sársku vyvstal úkol, nad nějž právě u Němců není těžšího: přesvědčit je, že boj proti Hitlerovi a jeho režimu není bojem proti Německu a že se tím nijak nevyklučují z národní pospolitosti (Volksgemeinschaft), ani že neztrácejí svým kritickým poměrem k dnešnímu Německu svou vlast. Svízelnost a delikátnost tohoto úkolu pochopí zvláště ten, kdo zná zblízka průměrného německého člověka.

Další příčina neúspěchu Jednotné fronty: od začátku jejího trvání se v ní ujali iniciativy komunisté; vstoupila v život vlastně pod prapory péticipé hvězdy se srpem a kladivem a pochodovala po Sársku za zpěvu Internacionály. To jí nemohlo v širokých vrstvách sárského obyvatelstva prospět, třebaže tu šlo především o horníky a dělníky těžce pracující v hutích, železárnách a sklárnách. Neboť tito proletáři jsou skoro všichni nejenom nábožensky založení, ale také až bigotní v projevu své zbožnosti, ať katolické nebo protestantské. A tady právě mohli katolíci Německé fronty, získání sliby Hitlerovými a Goebbelso-

vými, nasadit nejučinnější páku proti Jednotné frontě: rozvraceli šíky protihitlerovsky naladěných katolíků poukazem na nepřátelský, nesmiřitelný poměr sovětské vlády k církvi. Až do dne plebiscitu byly po celém sárském území rozhazovány letáčky, v nichž se mluvilo o kláštrech, zapálených nebo zbořených bolševiky, uváděn mnohatisícový kontingent zavražděných kněží a znásilněných jeptišek...

Sárští katolíci byli tak postaveni mezi dvě protikřesťanské eventuality: tady stojí Antikrist v táboře jejich nových politických spojenců, tam stojí jiný Antikrist, v hnědé uniformě, s vlídným úsměvem, ale nezmění tvář, až dostane Sársko do své moci? Sárští katolíci dali přednost Antikristovi německého původu.

V záři pochodní

Je konec nejslavnějšího dne nového Sárska, po němž tato německá provincie zažije už jen jeden podobný, den Hitlerovy návštěvy. Píše se patnáctý leden, Saarbrückem táhnou vítězové v nekonečném průvodu. Od čtyř let do osmdesátí, všechny stavy, všechna povolání, horník vedle pana poštovního ředitele, maminky, slečny z kancelářů, učitelé, elektrikáři, obchodníci. Sie haben es doch geschaffen.

Nic není v současné Evropě těžšího, než být spravedlivý k Němcům. Sárský plebiscit nás znovu postavil před tuto skutečnost. Není to po prvé, co se jim díváme tak zblízka do tváře. A přece je nemůžeme pochopit, jsou nám svou podstatou tak vzdáleni, že je často i při nejlepší vůli křivě posuzujeme, že je vidíme jinak, než jak bychom měli, že se v nich nedovedeme vyznat a že mezi námi zůstává propast.

Nemýlí se notně všichni ti, kdo věří, že za Hitlerem stojí tolik lidí jenom proto, že se bojí teroru? Je opravdu v dnešním Německu, teď, v lednu 1935, mnoho milionů Němců, kteří nenávidí jeho režim na život a na smrt a kteří čekají na první vhodnou příležitost, aby se dostali národním socialistům na kobytku? Je jich mezi šedesátí miliony Němců patnáct milionů, kteří se dívají s nadějí k možnosti Hitlerova pádu? Je jich deset milionů? Pět?

Nemohu uvěřit, že nejsou v Německu lidé jiných ideálů, jiných metod a jiné mravnosti, než jak ji představuje průřez vedený Hitlerem, Göringem a Goebbelsem. Ale je jich nějak málo, soudě podle Sárska. Protože teror, o němž tu v souvislosti s Německou frontou byla řeč, může jen částečně vysvětlit celých devadesát procent převahy. Tady byla provedena přímo vědecká zkouška, před očima a pod kontrolou opravdu mezinárodní a neutrální. Její výsledek nutí člověka, který není laděn na Goebbelsovu vysilačku, nebo se nedá koupit jeho penězi, k ostřejší pochybovačnosti. Často vidíme skutečnosti tak, jak bychom si je přáli mít. Ale především v politice je třeba učit se vidět přesně, bez antipatie a sympatie, která přichází v úvahu teprve potom.

Bože, tohle jsou báječní lidé, ti Němci. S těmi jde dělat všechno na světě, a patrně i ty nejlepší věci: to u nich záleží opravdu jen na kvalitě vůdce.

Chvíli ve Francii

Sedneme v Saarbrückenu do vlaku, abychom se podívali, jak to vypadá za hranicemi, na francouzské straně, v Lotrinsku. Vorbach. Tady je už Francie. Chce-li někdo uvidět v deseti minutách dva docela jiné světy a národy, ať si zajede ze Saarbrückenu do Vorbachu.

Místní velitel speciální policie vypráví, jaký tady byl pohyb uprchlíků ze Sárska. Asi sedmdesát jich přeběhlo hranice v den a v noci národního svátku Sárska, ve středu 16. už o něco méně, ale pořád chodí a prosí o povolení pobytu na francouzské půdě. A my už máme dost těch svých nezaměstnaných — co budeme dělat s dalšími emigranty?

Po chodnicích paplácáných černým sněhem chodí také důstojníci. Jsou to takoví hrozni, nenapravitelní civilisté, srovnáte-li je nejen s německým vojákem, nebo listonošem, ale i s kterýmkoliv z německých mladých mužů, pochodujičích s loučemi v rukou. Je to tu všechno tak nějak skromné, na první pohled až nevlídné, ale nějak volně se vám tu dýchá, nikde žádné prapory, propaganda žádná, kromě plakátu znamenitého aperitivu a biskvitů Petit Beurra, nikdo nekřičí Francie, Francie nade všechno, ani Vive le Chef! Nikdo se nedívá, máte-li na rukávě nebo v klopě kabátu jediné a neomylné znamení politické partaje, nemusíte zdvíhat ruku k vítěznému pozdravu, abyste nebyli označeni a zmláceni do krve jako zrádci vlasti —

Zkrátka, jste ve Francii a vdechujete volně její vzduch a jste jí tiše vděční za to, že existuje.

národní hospodář

Karel Antonín Rohan:

Důvody pro obrat k socialismu

Autor této stati má právo nazývat se v zemi, v které sídlí, princem, a pochází ze známé šlechtické rodiny. U nás je známý hlavně svou prací v Unii intelektuálů. Z dopisu, kterým doprovodil svůj článek, citujeme:

„Sehr geehrte Kollegen,

der Wunsch, auch ab und zu dem tschechischen Publikum meine Arbeiten vorlegen zu können, hat mich veranlasst, einer Reihe von informierten Persönlichkeiten in Prag die Frage vorzulegen, in welchem Organ ich wohl Gastfreundschaft finden und dabei die geistig und politisch führenden Schichten der tschechischen Nation erreichen könnte. Von allen Seiten wurde ich nun auf Sie hingewiesen.“

Uvěřejňujeme tento článek se zvláštním potěšením. Při původu autorově je nám dokladem these, kterou zastáváme, že pravda o potřebě organisovaného hospodářství zmocní se na konec myslí bez ohledu na třídní původ, že „společnost jako celek, na konec jako jediná strana, kráčí k socialismu“ (MacDonald), a že, jako se kdysi všechny strany zliberalisovaly, tak se nyní posocialisují.

Klam krátké konjunktury.

Už roku 1918 poznali lidé s bdělým vědomím dějinným a masy: že životní útvary předválečné patří nenávratně minulosti, že se hroutí řád společenský a hospodářský, který se ostatně nazývá s matoucí nepřesností kapitalismem, a že svět musí nalézt cestu k socialismu, přesněji, k němu u socialismu. Prudká konjunktura, nastávající podle historické zkušenosti po každé válce, zakryla na několik krátkých let povrchnímu pohledu vlastní směr vývoje. Pod dojmem americké prosperity uvěřili i v Evropě mnozí, že lze hospodářství navrátit soukromníkům. Je příznačné, že právě nejlepší hospodářští myslitelé francouzští zachovali nedůvěru k americké soustavě i v jejím největším rozkvětu a po jejím pádu v roce 1929 první žádali, abychom přezkoumali i svůj pojem normálního hospodářství; že se už konjunktura let 1925 až 1929 nikdy nevrátí, tím méně prosperita předválečná, a že se musíme zařídit na mnohem nižší úroveň, nežli jaká bude normální úroveň v budoucnosti. Tak hovořili Francouzi, kteří jsou, jak známo, ochránci individualistické tradice. Pustíme-li se zřetele krátký sebeklam poválečné konjunktury, jsou dějiny posledního půldruhého desetiletí dějinami boje socialismu všech odrůd s liberálně individualistickými hospodářskými představami starších pokolení, ba samotných kruhů hospodářských, a dějinami zápolení socialismu navzájem.

Socialismus jako zestárnutí nebo omlazení hospodárství.

Je více důvodů pro přechod světa ze soukromého hospodárství individuálního do více či méně veřejného hospodárství společného. Nejdůležitější a nejneúprosnější je vynucený úpadek někdejší rozpínavosti. Tak jako na rozdíl od dob objevitelských se díváme na zemi a počítáme s pevnými hranicemi, můžeme stejně počítati s více či méně poměrně omezenými trhy, tvoříme-li nová zařízení výrobní. K tomu přistupuje, že válka přinesla i posun ve světové výrobě a že přestaly bývalé výrobně technické výsady bělochů. Netoliko gigantický rozmach japonského hospodárství, jehož jsme v těchto letech svědky, nýbrž i vnitřní hospodárská problematika anglické říše, obsahující tolik prvků kritických, dokazují, že už není Evropa a Amerika jediným vládcem moderní výroby. Jsou ovšem ještě skoro nekonečné možnosti vývojové na světovém trhu a možnosti zvedání civilizační úrovně a tím i spotřební síly celých světadílů s jejich nesmírnými masami lidskými. Příklad rudého Ruska nám však ukazuje, že národy, rozhodnuvši se k takovému civilizačnímu vzestupu, to chtějí a mohou činiti nezávisle na naší výrobě vlastní prací a vlastním výrobním aparát. Tu se již setkáváme s další příčinou obratu v hospodárství z oblasti soukromé do veřejné: národy poznaly právě v technické válce význam hospodárství pro svou vojenskou a politickou moc; vědí, že jim je nutně třeba jak soběstačnosti zemědělské a surovinné, tak nejmodernějšího průmyslu, aby mohly vůbec mluvit do světové politiky. Tento poznatek přiměl i malé státy evropské, zejména v Podunají, aby dělaly věci podle vlastního doznání hospodársky nerozumné a aby si tvořily uměle průmyslový výrobní aparát, místo aby spolupracovaly podle zásady dělby práce mezinárodně se sousedními zeměmi průmyslovými. Je tedy už za námi údobí divoké rozpínavosti, v níž mohl nadaný továrník kdekoliv na světě vybudovati továrny a vždy ještě nalezl trh. To a přirozená tendence k akumulaci kapitálu má hospodárství k tomu, aby se soustředilo, a nutí je k plánování, nemají-li trvale chybné investice trvale rozrušovati kapitál. Tato tendence překonati to, co nazval Karel Marx „anarchií kapitalistického hospodárství“, je už tendence k socialismu, přesněji, k nějakému socialismu.

Už minulé století bylo ovládáno tak zvanými „otázkami sociálními“. Filosofie a politika byly si vědomy nespravedlivosti tehdejšího řádu hospodárského a snažily se dospěti všemožnými cestami k poměrům uspokojivějším. Heslo o třídním boji, vyrostlé na půdě člověka nedůstojných poměrů v širokých vrstvách dělnictva a v tom, jak bylo ponecháno dělnictvo bez ochrany na pospas mechanice a příboji konjunktur a krísí, rozdělilo lidi podle jeho argumentace na dva tábory, majetníky a nemajetné, z nichž jen majitelé náleželi vskutku k měšťanské společnosti a byli normálními státními občany, což bylo leckde vyjádřeno zřetelně volebním právem podle poplatnosti. Potom strhla světová válka lidi, zejména rozhodující národy evropské, ve svůj obrovitý zážitek, který byl s to jako sotva co jiného převrátiti sociální myšlení a cítění každého jednotlivce. V zápalu národního nadšení, avšak i v něm všednosti zákopů poznal člověk člověka i přes předválečnou dělicí čaru mezi majetníky a nemajetnými, mezi nižšími a vyššími vrstvami. Poslední zbytky kastovního vědomí roztály i u nás ve střední Evropě v této prvé dlouholeté zkušenosti skutečně obecné povinnosti branné. Jestliže se zdál lidský život takřka bezcenným, vzniklo přece vědomí rovnocennosti vojáků v smrti a každý se dovídal denně, že přes všechnu příšernou mechanisaci a techniku ve válce záleží na konci na člověku a jeho povaze, nahoře

ve vedení jako dole v zákopě. A tak se stala válka, byť to znělo paradoxně, se svým hrozným vražděním lidí přece vzkříšením člověka a pramenem zážitků pro vzpouru proti tupohlavé mechanisaci. Sociální a socialistické proudění, které vidíme jíti jako vítěze světem, má své kořeny ve válečném zážitku, rovněž jako poznatek, že člověk není jen účelem, nýbrž i nositelem hospodárství a výroby. V okamžiku, kdy už nebylo pro podnikatele předmětem úvahy jen zboží, na jehož zhotovení bylo potřeba lidské síly, nýbrž i dělník, jeho životní poměry a jeho duševní i tělesná spokojenost se staly důležitou hospodárskou otázkou, počíná průlom socialistického myšlení v hospodárství. Brzy se objevilo, že spokojený dělník pracuje více a lépe než nespokojený, a odtud už není daleko k politice vnitřního trhu, ke snaze podporovati vnitřní spotřebu vysokými mzdami. Jakmile učinilo omezení nespoutané rozpínavosti zvenci přítrž rozmachu evropského a amerického hospodárství, mohlo nastati snadno zkosnatění a zestárnutí našeho hospodárství, neboť soustřeďování, plánování a obecná snaha míti spulrozhodující slovo při rozdělení koláče, který se už nezvětšuje zrovna překotně, ohrožují velmi povážlivě osobní iniciativu, na níž dosud spočíval náš hospodárský pokrok. Zato probouzejí tyto snahy dělníka z jeho dřívější situace jakožto předmětu hospodáření k jeho subjektu, nucená práce otroků se hledí změnit v radostnou součinnost rovnoprávných státních občanů, nesmírné síly, jejichž omlazující a obnovující působivost na evropské hospodárství nelze ani dosud dohlédnouti.

Rozličné útvary socialismu.

Rusko domyslelo myšlenku třídního boje, vyvraždil tenkou vrstvu majitelskou, nebo ji vypovědělo, a dělníkovi dalo pocit vlády, uloživši mu zároveň nevyslovitelné odříkání. Státní socialismus se všemi svými organizačními nesmysly, se svou drahou byrokracií a s úsilím napínati život na Prokrustovo lože teorie a výborových usnesení u zeleného stolu, může se v Rusku držeti přes hojné a daleko viditelné nezdarý, ježto se stal marxismus, ne-li už v ruském národě, tedy jistě v diktátorských vládcích komunistické strany vírou, druhem atheistického náboženství. Krajní materialismus je tam reakcí na ztřeštěně metafysicky blouznivý věk a působí na ruské myšlení odvrácené od pojmu „nyní“ a „zde“, jako druh svěřací kazajky, v níž spěje klusem k technické výzbroji. Socialistické a komunistické strany evropské šly v celku přes rozličné taktické a základní rozpory za cílem, jehož dosáhl Rusko: socialisace výrobních prostředků, státní socialismus, ovládaný politickým aparát. dělnictva, nebo koalice dělníků a sedláků, namířena proti vyšším vrstvám.

Proti tomuto socialismu marxistické revoluce vystoupil vítězně socialismus protirevoluce. Tu třeba rozlišovati mezi střední Evropou, chudou na kapitál a suroviny, a mezi atlantickým hospodárstvím západní Evropy s dostatkem kapitálu i surovin, Amerikou a British Empire. Nejzřetelněji se rýsují nové útvary protirevolučního socialismu ve střední Evropě, která je Rusku nejbližší, a tvoří takřka most mezi Ruskem a vysoce kapitalistickými zeměmi Západu. Byl-li italský převrat spíše politický, je podmíněn ve středoevropském území průmyslovém a východoevropském území zemědělském příčinami hospodársky strukturálními. Neboť tu se zažral už po roce 1918 hluboko do hospodárství vítězný marxismus a politická moc majitelů, která byla válečným zničením kapitálu skoro na pokraji zhroucení, byla zdola úspěšně podemleta. K tomu přistupuje zbytnění státního rozpočtu, způsobené vítězstvím demokracie, které ztížilo u podnikatele každou tvorbu kapitálu ve způsobě normálního výnosu. V těchto zemích šlo zásadně a na dlouhou dobu skutečně

o otázku, kto má vésti v budúcnosti hospodárství: verejný úradník štátu a obce v marxistickém štátném socializmu, nebo hospodár dosud soukromý. Třídní boj dokázala omeziti na jeho přirozený rozsah a zážitek národnosti vyzvednouti do středu politického konání fašistická nacionálně socialistic- ká protirevoluce, pramenící z válečného zážitku národního společenství, a to v těch kapitálově chudých zemích, v nichž je kromě několika jepičích dobrodruhů sotva příliš mnoho bohatých lidí, rozhodně však žádné bohaté vrstvy. Nauka o prvenství obecného užítku nad užítkem jednotlivcovým, o službě jednotlivcově veškerenstvu znamená socialismus bez předchozího operativního zásahu do hospodářského mecha- nismu: vlastnictví se stává závazkem, hospodářící člověk takřka mandatařem národního společenství na přikázaném místě hospodářského organismu; uznává se právo celku za- sáhnouti tam, kde porušují jednotlivce zájmy zájem spo- lečný, a tím se tvoří i dohlédací právo štátu na hospodárství ve všech jeho oborech. V rámci nutných společných závazků mají zůstati nadále jako nositel hospodárství osobnost a osob- ní iniciativa; ale nespočívá už na jednostranném právu vlast- nickém, nýbrž na vyrovnání práv a povinností osobnosti, která je ve vědomém společenském svazku. Tento personalis- mus se stal také v kapitálově silných a surovinami oplývají- cích západních zemích thesí protimarxistické, revoluční mlá- deže, jejíž socialismus se obrací pochopitelně proti vládě pe- něz, dnes už mravně nesnesitelné. Boj, který vede Roose- velt s plutokratickými režiséry, kteří pohybují nitkami ame- rického života, budí v mladé generaci těchto zemí snad ještě větší touhu po napodobení nežli fašisticky národně socialistic- ká revoluce ve střední kontinentální Evropě, právě proto, že politická a hospodářská struktura těchto zemí se mnohem více podobá americké.

Nadmíru významná je v této souvislosti skutečnost, že pa- pež Pius XI. ve velké encyklice „Quadragesimo anno“ s jas- ným odporem proti marxistickému socializmu, ale i proti liberalismu kromě jiných požadavků do budoucnosti rozvíjí pojem vlastnictví, který je v souhlase se základními skuteč- nostmi moderního personalismu. V papežském oběžníku se m. j. praví:

„Je třeba se tudíž stříci dvou jednostranností: s jedné strany vede popření nebo oslabení sociální funkce práva vlastnického k individualismu nebo aspoň do jeho blízkosti; s druhé strany puďi neuznání nebo vykotláni jeho funkce individuální ke kolek- tivismu, nebo aspoň připouští, aby bylo povážlivě zasáhnuto jeho stanovisko. Nevěnuje-li se tomu pozornost, půjde to po srážné dráze prudce k onomu mravnímu, právníckému a sociálnímu mo- dernismu, na který jsme už s výstrahou poukázali v oběžníku k nástupu Našeho Pontifikátu... Že při užívání vlastnictví se nemá mysliti jen na vlastní prospěch, nýbrž bráti zřetel i na blaho obecné, plyne samo už ze zdůrazněné dvojitosti vlastnictví, z jeho funkce individuální a sociální. Je věcí štátní moci, aby do podrobnosti vymezila vyplývající z toho povinnosti, kde je toho potřeba a které nejsou už zákonem přirozeným dostatečně určeny. Štát může tudíž vždycky naříditi v rámci přirozeného a božího zá- kona, s ohledem na skutečné požadavky obecného blaha v jed- notlivosti přesněji, co vlastníci při užívání vlastnictví smějí, co je jim odepřeno.“

Socialistická praxe.

Zesnulý prezident Mayrisch z Lucemburku, který patřil k nejúspěšnějším a nejznamenitějším hospodářským vůdcům poválečné doby evropské, kdysi formuloval: „Považuji bol- ševismus politicky za nesmysl, avšak instituci monopolu za- hraničního obchodu budeme muset převzít od Rusů nejdéle do deseti let.“ Deset let ještě neuplynulo a už se ukazuje ve všech koutech Evropy, zvláště však v kapitálově chudé střední Evropě, nutnost štátní intervence v zahraničním obchodě. Nouze o devisy a zhroutilí nejvyšších výhod nutí štáty, aby

předpisovaly jednotlivému podnikateli, kolik smí a kam vy- vážeti, případně odkud dovážeti. Přesun zahraničního obcho- du z oblasti soukromé do veřejné se stal skutečností, monopol zahraničního obchodu je už jen otázkou organizace a jména.

Politicky zvítězil socialismus potud, že ve státech se sou- stavou jedné strany a s příslušně omezenou svobodou tisko- vou se podstatně snížil vliv peněz na politické utváření a ve- dení veřejného mínění. V demokraticky parlamentní sou- stavě více stran musely politické skupiny v úvaze o pokladně strany hledati útočiště u moci hospodářských a tudíž bráti i zřetel ve své praktické politice na přání a zájmy dárců peněz. To neplatilo jen pro strany příznivé majetku, nýbrž stejně i pro sociální demokracii, což bylo kromě pokraču- jícího změšřáčení dělnictva s dobrou mzdou zároveň důvod její kompromisnosti. V státě s jednou stranou odpadá toto ovlivňování penězi, umožněné konkurencí stran, neboť všemocnost strany, ovládající štát, činí zbytečný každý kom- promis s nimi — vyjímajíc případy čiré korupce. Jednotlivý hospodár i stejně mocné svazy hospodářské jsou pod veřej- nou kontrolou, znemožněna je dřívější podpora politických snah ze soukromého pozadí. Omezením svobody tisku platí totéž dalekosáhle o ovlivňování veřejného mínění novinami. Jak nutně však je vývoj puzen k socialismu, ukázaly nejzřej- měji bankovní úpadky ve Vídni a Berlíně a obdobné události ve východní Evropě. Ani o spolkovém kancléři dru Ende- rovi, ani o říšském kancléři Brüningovi by asi netvrdil děje- pisec nynější doby, že to byli přesvědčení socialisté. Přece však byli přinuceni sanací zestátniti banky a převésti tak do veřejné oblasti nejdůležitější část soukromého hospodárství, totiž jeho finanční soustavu.

Evropské národy udržují z důležitých úvah sociálních a vojenských uměle svá zemědělství. Kdybychom měli volný světový obchod, dala by se „Továrna Evropa“ žíviti pro- dukty amerických farmářů. Ježto se muselo z rozhodujících mravních a nacionálních důvodů od toho upustiti, žijeme ve světě cenově a mzdově politicky určeném nikoliv tak zva- nými zákony hospodářskými, nýbrž naprosto politicky. Ne- boť především musíme a chceme bráti ohled na existenci stavu vyživovacího, zemědělství. V takovéto situaci zní skoro naivně po desetiletí vedený spor o „ano“ či „ne“ k plánová- tímu hospodárství.

Vlastní otázka.

Nejde tedy vpravdě už dávno o socialismus, nýbrž o při- znání k některému z mnoha možných socialismů. A zde se rýsuje ze souzvuků thesí západoevropských, protirevolučních hnutí, praktických výsledků, nových hospodářských útvarů ve střední Evropě a z vývoje východoevropského, v pod- statě daného agrarismem, celkový evropský obraz, který se dá v zásadách shrnouti do těchto vět:

1. V autoritárním státě s jednou stranou přestává protiva mezi štátem a hospodárstvím, rovněž mezi štátem a společ- ností.
2. Hospodárství je oblast veřejná. Hospodár, kdysi sou- kromý, hospodáře koná veřejnou službu obecnému blahu.
3. Vlastnictví zůstává nadále základem hospodárství, je však překlenuto štátem a vůči štátu nepovažuje se za absolutní; zásahy do vlastnictví jsou možné, pokud jsou sociálně oprá- vnené.
4. Štát je sám hospodářským subjektem jen v hospo- dářských oborech, v nichž toho vyžadují národní nebo so- ciální důvody: vykonává však hospodářskou výsost nad ve- škerým hospodárstvím kontrolou a zásahy, kde je toho třeba. Hospodárství je obstaráváno tedy nikoliv jako ve štátním socializmu veřejnými zaměstnanci nýbrž svými dosavadními nositeli, kteří zatím přecházejí silněji a silněji z oblasti sou- kromé do veřejné.
5. Konflikt mezi zaměstnavatelem a za- městnancem je rovněž věc veřejného oboru, pro niž je při-

slušný stát ve své hospodářské výsosti. 6. Plánovité hospodářství — économie dirigée — vyplývá nutně z naléhavosti, aby bylo udrženo národní zemědělství a státní vedení zahraničního obchodu. Pokud se může rozšířit plánování přes jednotlivé státy na skupiny států a větší hospodářská území, závisí v podstatě na politickém zajištění míru, neboť jen národy, které se necítí ohroženy svými sousedy, vzdají se hospodářské organizace orientované vojensky politicky a nastoupí slibnou cestu mezinárodní dělby práce. 7. Politika těchto neosocialismů, více či méně konservativní, směřující k udržení nebo rozrušení rodinných a kulturních tradic jednotlivých sociálních vrstev, vyjádří se především rozvrstvením daní z majetku nebo obratu. Programní výrok Adolfa Hitlera: „Chce-li člověk provozovati mlýn, nepostaví jej u pramene, nýbrž na dolním toku potoka“, poukazuje stejně na obecnou tendenci v Německu, jako svědčí četná opatření fašismu o jistém kulturně politickém a sociálním konservatismu v Itálii.

Neboť to je konečný nejvlastnější a nejvýznamnější rozhodnutí, před nímž stojí nově vznikající socialistický svět: má se dále udržovati dějinné dědictví v rase a tradici, nebo chceme jako v Rusku začínati s nepopsaným papírem? Má obdržeti jmysl pro rodinu svou hospodářskou základnu v dědičném právu, anebo má každý jednotlivý mladý člověk, podobně jak to předpisuje americký puritanismus, začíti od píky a tak říkajíc bez předpokladů? A posléze: mají býti moc a bohatství protivy, jak tomu chtěl závistivý věk demokratický? Má býti vykonávána politická moc jen askety, chudými na statky pozemské — to je nejhlubší these bolševismu — nebo má naopak, jak tomu bylo v době feudální a odkud pochází 99 procent všeho šlechtického majetku, dojíti výrazu vyšší veřejná služba a výkon pro pospolitost i hmotnými statky?

Tato rozhodnutí, která snad ovšem v sobě nesou rozhodnutí o konečné hubenosti nebo bohatství budoucí evropské kultury, budou záviseti v podstatě na tom, pokud se podaří protirevolučním národním socialismům rozmanitých národních ražeb překonati v prožití národní pospolitosti protihistorickou povahu materialistického a mechanistického nepřátelského bratra, marxismu, který pociťují jako protivníka, a stanou-li se tedy zcela nositeli dějinného dědictví svého národa a tím evropské kultury.

literatura a umění

Edmond Konrád:

A co Havlíček a Neruda?

III.

Takto s resignací promluviv k jasnému zjevu básnířky podještědské, šel kající, ne již zcela důvěřivě, hledat útěchy u národního hrdiny notoricky uznaného, jehož neohrožená věrnost se od školských let vryla každému poctivému Čechu v paměť okřídleným slovem: „Slibujte si mně, vyhrožujte si mně, zrádcem přece nikdy nebudu!“ Všecek národ oplakal tohoto svého bohatýra a brixenského mučedníka písní

„Spi, Havlíčku...“

Cesta kajícíkova není seminárka, buďtež mu uspořeny výklady politicky i literárně historické. Nadto

nepochybuje kajícík, že strážci pravé národní tradice jsou samozřejmě podrobně poučeni o Havlíčkovi a spisy jeho důkladně znají, nebude proto nosit sovy do Lützowovy ulice v Athénách, ani dříví do „Tempa“. Spokojí se příležitostnými poznámkami k citátům, jež namátkou vyloví, a loyálně ukáže, jak jest si vědom rozdílu věků a změny v poměrech. Jinak by příliš snadno Havlíčka, který na příklad okazale mluví pro českou věrnost Habsburkům, usvědčil z rakušáctví: podle metody, velmi oblíbené po převratě, kdy každé slovo, před válkou pronesené, se odpůrci bralo na zlaté vážky. Nelze ovšem zatajit, co jiného předem budilo jisté pochyby v kajícíkovi: nenapravitelná politická střízlivost Havlíčkova, jeho positivismus a realismus, jenž doznatě měl vliv, zřejmě neblahý, na T. G. Masaryka, aniž mu na štěstí překážel potom v revoluční práci. Přítěžující zdála se kajícíku tato střízlivost zejména ve zvláštním případě politiky slovancké. Autor „Kutnohorských epištol“ se pohříchu jevil vždy zcela neschopen citového rozněžnění a snivě horoucnosti k carskému Rusku, na jehož knutu nikdy nezavěsil kytičku milostných „kdyby“. Po této stránce bohužel nelze od něho nic očekávat, naopak s trpkostí dlužno vzít na vědomí, že si ke svému proticírkevnímu „Křtu sv. Vladimíra“ potupně vypůjčil za symbol státní reakce právě ruského cara. V době, kdy tento car byl přirozeným spojencem Habsburků, jejichž vděku si zasloužil u Világoše, marně by v tom dobrá vůle hledala ironickou masku, jak jí ve válce skvěle dovedl užít Viktor Dyk. Proč, musí se ptát pravý vlastenec, Havlíček, chtěje parodovat Rakousko, neoblékl je aspoň do kostymu španělského, jako později Hugo Vavris v proslulém „Františku Lelíčkově“? Ve Španělsku přec, podle známého výroku Rusa Balmaševa, bylo také mnoho klášterů.

Přesto bude se strážce pravé národní tradice rozpakovat, než básníka „Tyrolských elegií“ prohlásí za „p. v.“, politisch verdächtig. Podrobme jeho záslužné rozpaky, jež umíme ocenit, zatěžkáci zkoušce.

Roku 1846, náhodou v den 28. října (jehož příští slávu jsi, drahý jeho avantgardisto, netušil!) konala se na Žofíně beseda. O této besedě referoval kdosi ve „Květech“. Tohoto referenta Havlíček v „Pražských Novinách“ 5. listopadu káře mimo jiné:

„... Druhý poklesek tohoto svrchujmenovaného bližního našeho jest vlastenecké šosáctví (podtrhuje Havlíček), kteréš barometrem vrucelevé, a se žížkovici v pravé všude obchází po besedách, měříc ve vzduchu poměr, v jakém mluvená čeština k mluvené němčině stojí. Nemůže se napsati referát o bále ani o plese bez podotknutí, že se tam také německy mluvilo — zastaralý to již obyčej referentský.

Za onoho času, kde se snad lidi za jazyk náš styděli, kde se mysli, že po česku v lepší a vyšší společnosti mluvíti není možno, ani dovoleno: tenkrát arci... Ale nyní... již jsme dospěli, a proto nám jakožto již rozumným a dospělým povoleno býti musí, užívati věci jinak a kakázaných (t. j. němčiny), kde toho zapotřebí... rozšířme již poněkud prsa svá a učme se řeči své důstojně a mužně užívati, kde slušno, ne ale nedospěle, dětinsky, s kaprisemi.“

Budiž zůstaveno literárnímu historikovi, aby zjištěl, zda tu Havlíček má na mysli pražský Obecní dům, kde z usnesení městské rady je zakázáno pronášet německé řeči, takže tam nemůže být prosloven německý projev loyality k československému státu a jeho podnikům. Mělo by se i probadat, není-li Havlíček podezřelý z vlašnosti k jídelním lístkům, k turi-

stickým tabulkám a jiným drobnústkám našeho boje v území zněmčeném.

Je vůbec, přes mnohé důkazy svého skutečného vlastenectví ve věcech, v nichž všichni Češi a Slováci snad budeme cítění společného, podezřelý z nesprávných představ o vlastenectví. Pisatel vymyšleného dopisu z neznámého českého města ptá se ho v „Pražských novinách“ 26. a 29. března 1846:

„Především neočekávejte ode mne zprávu o českém bále, neb o českém divadle aneb konečně o besedě české, o českých štítech, o vlastencích a vlastenkách atd. O všem tom nevíme ani u nás, co to je, a proto se tuze divíme, že se v novinách a časopisech tak často o těch věcích dějí zmínky! Jeden mladý švihák z Prahy nám to sice tak vysvětloval, že se to „české“ jmenuje, při čem se česky mluví! Ale my sme se mu vysmáli! Toť by se u nás, játku, všude muselo „česky“ přidávat: české úřady, české školy...“ atd.

A nemáme od nás daleko do Němec: 4 míle od nás je německé město, tam zas mají německé školy, německé úřady atd. ... a když my tam přijedeme i my s nimi německy mluvíme. Neboť nesmíte myslet, pane redaktore! že snad jiných jazyků kromě českého neznáme...“

(Následuje výtečný vtip na německou povýšenost, příliš dlouhý na citát, jenž však Havlíčka osvědčuje jako upřímného vlastence.)

„... Ale o těch vlastencích a vlastenkách přece ještě posavád nevíme s jistotou, co vyznamenávají. Slyšíme o nich tuze často mluvit a mnoho čteme o nich... a právě ten veliký počet vlastenců a vlastenek nám je činí jaksi podezřelé a plete nás. Vždycky jsme si až posud mysli, že je vlastenec jenom ten, kdo se pro celý svůj národ obětuje, něco velikého, znamenitého, záslužného pro podnikne a vyvede, kdo zvláště vyniká velikými vlastnostmi nad jiné atd.? Věřte mně, pane redaktore! takových lidí je málo: mně se zdá, pane redaktore! že jich ani v Praze tolik není, aby se bály nimi naplňovatí mohly. Prosím Vás tedy, pane redaktore! račte nám laskavě vysvětlit, jak to ti lidé myslí s těmi vlastenci a vlastenkami...“

Na tento dotaz pan redaktor odpovídá pod čarou:

„Nesnesitelný, mrzutý dopisovatel! Samá otázka! co prý to je vlastenec a vlastenka?! Šlaka já vím sám: vlastenec je mužského a vlastenka ženského pohlaví. My všichni jsme teď vlastenci a punktum.“

Dopisovatel pokračuje:

„... My si u nás vlastence zcela jinak představujeme: u nás má to slovo pořád větší kurs než v Praze... Náš pan děkan je vlastenec. On má 6000 ročních důchodů, z kterých však pro svou osobu a výživu jenom 1000 vynakládá: ostatek všechnen obětuje dílem na vzdělání měšťanů a na rozmnožení zdejší kněhovny, na zvelebení škol, dílem na podporu nuznějších obyvatelů...“

Zde nezbude patrně poslanci Roschemu než vstát a za takového vlastence prohlásit poslance Hodáče. Ale jsou mezi vlastenci, jak známo, ještě muži rázu zcela jiného, jichž finanční velkorysost došla uznání nejen veřejně, nýbrž v samém Národním shromáždění. Jenže nelze se déle zdržovat oním dopisem, jenž příznačně za činy vlastenecké považuje řadu sociálních a kulturních zřízení, mimo jiné zajímavý výbor měšťanstva, který mezi svými úkoly má i stíhání „za neuctivost k řádným lidem“, a spolek proti týrání lidí:

„... věřte mně, pane redaktore! že se na světě lidi posavád přece ještě více týrají než zvířata...“

Přes tuto vlažnost citovou a neslovanskou, která se právě ve „Slovanu“ ještě 28. června 1851 posmívá:

„... kde jsou nyní všechny ty zástupy oněch „božích bojovníků“, kteří za těch časů s peřím a kokardami za klobou-

kem, se šavlemi po boku v rozličných uniformách a národních krojích naplňovali hrdinskými řečmi svými všechny hospody království českého?“

Přes tuto politování hodnou nepřízeň ke krojovým družinám budiž Havlíčkovi mnohé odpuštěno za zlatá slova v „Národních novinách“ 29. března 1849:

„... Že my socialisty a komunisty, jmenovitě Cabeta, Proudhona atd. nepočítáme k liberálním a řádným lidem, toť snad se rozumí samo sebou...“

Konečně mužné slovo! On ten Havlíček přece jen je taky náš.

Po prvé vzpřimuje kající nadějně své zpcené čelo. Za tenhle záblesk šůry buď diskretně vynechána řada závadných míst. Havlíček nedrží na cara. Poláky nevlídně zve „zpanštilým kmenem slovanským“ a nestrká vinu na Beneše, když tento zpanštilý kmen se k nám chová nezcela bratrsky. Havlíček zuřivě obhajuje parlamentarismus. Ale Havlíček, zdá se, přese všechnu svou snahu, aby k nim byl spravedlivý, patrně příliš nemiluje židy, a socialisty s komunisty nepovažuje za lidi řádné, sláva mu.

Pravá národní tradice nebude přes to považovat za šťastné, čte-li („Slovan“ 26. června 1850):

„Jedním z podobných strašidel jest také slovo komunist, které jest již od některého času strašidlem proti všelikým liberálním zásadám. Jak často slyšíme tímto slovem okolo sebe házetí jisté strany, kdykoli se jim o to jedná, aby zohyždili snažení některé jim odporné strany: tito pánové... myslí, že již porazili každé liberálnější snažení, když jen proti němu vyřkli nadávku: komunisté, komunistické choutky...“

Kdo by to byl řekl, uklouzlo kajícímu, že už r. 1850...

„Komunismus znamená v pravém a úplném smyslu bludné učení, že nikdo nemá mítí žádné jmění...“

Bravo, Havlíček!

„... Co vlastně jest jmění? ... otázka nadmíru těžká... která nyní nepochybně bude ještě dlouho hýbatí světem... poněvadž se ale všechno to, co člověk má, jmenovitě ku př. co ukradl, neb mocí vzal, neb o jiné ošidil za jeho jmění neuznává, dalo by se tedy velmi mnoho o jmění jednati...“

Každého člověka jmění se musí hájiti a kdo se cizího jmění dotýká... jest komunista!... Když ale se budeme této zásady držeti, shledáme brzy, že komunisté největší jsou zrovna na té straně, odkud právě v tuto dobu nejvíce proti komunismu kázati a brojiti slyšíme... zrovna ti, kteří jiné viní z toho... sami nejméně jmění cizí za svaté drží... Považme k. př. absolutní neobmezenou vládu: ona jako první komunista běře sobě pod jménem daní neb konfiskací neb expropriací atd. jmění cizí podle uzdání svého, a nikdo nesmí ani slovem se ozvati proti tomuto nesmírnému komunismu... běře celé statky některým a dává je jiným podle své libosti, uděluje některým miláčkům svým privilegie, to jest jiným slovem obíratí své ostatní spolubčany; není to nejrozsáhlejší a nejškodlivější komunismus? Jak směšně musí pak na rozumného člověka působiti deklamace z těchto stran proti komunismu...“

Teď jen žádné nedorozumění, prosím. Havlíček zaručeně nemá na mysli fašismus, nejméně fašismus německý, jenž obírá jen židy, dělníky a spisovatele. Havlíček má na mysli Rakousko, absolutismus, feudály. Je liberál, je pro „Svobodný výrok a svobodný obchod“. („Slovan“ 29. března 1851):

„... Směr dobrý nynějšího věku jest docíliti, aby každý sám v poctivosti užívati ovoce práce své...“

a teď to dostanou, nazdar, socani:

„... Mnohý kníže... přece přispívá k provedení pravé demokracie více, než leckterý křikloun, jenž v ošumělém kroji popuzuje lid... aby on sám co vůdce takového lidu za málo práce užívati mohl všech výhod rozené aristokracie...“

Výborně! Jen do nich! Vily! Auta na čundru! Bravo, bravo! Havlíčku, pokračuj:

„... Vůbec za našich časů... to, co obyčejně jmenujeme aristokracií, totiž majitelové velikých statků, mnohem méně jest nebezpečno účelům pravé a poctivé demokracie, nežli jiný druh lidí a sice bankéři, fabrikanti, velkoobchodníci, takzvaná peněžná aristokracie, která nyní jako upír ssaje krev z ostatního člověčenstva...“

Havlíčku, Havlíčku, proč jsi mě opustil?

On sám pod čarou vysvětluje: „... jmenujíte stav... vyjímáme ty (jednotlivce), které vyjmutí zasluhují.“ Ale přes to píše dále:

„Ti jsou vlastně za našich časů ta pravá nebezpečná aristokracie, která hrozí z mocniti se celého světa a uvrhnouti na lidstvo mnohem horší, mnohem trvanlivější jeho nežli bylo jeho feudální zemskopanské šlechty. Toto jeho peněžné aristokracie jest nejvíce proto nebezpečné světu, že nástroje jeho, ta síť do které zaplétá člověčenstvo téměř neviditelné jsou a jenom účinek se teprva vidí a bolestně cítí... Aristokratická libovůle a bezpráví, budou-li provozovány od peněžné aristokracie, do největšího nebezpečí a nejistoty přiváděti musí jmění, poněvadž vzbuzují proti sobě co přirozený odpor snahy komunistické a hrubě-socialistické a tyto snahy bude-li se jim nespravedlivosti peněžné aristokracie více života dodávati uvrhnou konečně jmění všeliké do nebezpečí a nejistoty... Hlavní známka každé aristokracie jest, že zneužívá moci státní, zákonů ke svému zisku. Tak i naši fabrikanti chtějí cla na cizozemské zboží zneužívati k tomu... aby nám mohli své špatné výrobky za drahý peníz prodávati... cla se počalo užívati k docela jiné věci, totiž k obhájení domácího průmyslu (podtrhuje Havlíček), jak se říkalo, skutečně a vlastně ale jen k neslušnému obohacování fabrikantů na útraty a na škodu všech ostatních občanů...“ (Podtrhuje opisovač.)

Psáno r. 1851. A ty, Havlíčku, který jsi vynadal Cabetovi i Proudhonovi, věřils, žes liberál. Byls pro „svobodný výrob a svobodný obchod“, odvolával ses důmyslnou teorií k tehdejší Americe. Čím bys, ve tváři Americe dnešní, dnešnímu světu a sovětskému Rusku byl dnes? Pravdu má ta píseň. Spi, spi, spi, Havlíčku, v svém hrobečku.

Tak, ale kde tedy vlastně, hergot, je ta pravá národní tradice? Zviklán a schlíplý zašeptal kajcník:

„Lasciate ogni speranza“
nad

Janem Nerudou.

Ó, „Národní listy“, někdy Nerudovy, zahaňte svou tvář. Zahaňte ji ze žalu a ze studu — rozumí se: ze studu nad Nerudou. Nerudu se vlastně ani nevyplácí zkoumat. Je už předem příliš kompromitován „Právním lidu“, které si ho nedávno vedlo za svědka s jeho pověstnou zdravicí dělnictvu k 1. květnu 1890. Rozhlasem rozkřičena byla všemu národu a všemu světu jeho hanba, jak se cynicky a pustě posmíval, když ho

svého času s jinými, v to počítaje holubičho Hála, vyhazovali z národa — zase jeden, který to už má za sebou. Ne, milé „Národní listy“, ke žhoucímu vlastenci, nikoli však — nacionalistovi Nerudovi se raději už nikdy nehlaste, ve vlastním zájmu. Zadalyste si. Z národa ho vyhazovali katolíci, vaši dnešní přírození spojenci. Nehledě k nějaké té předvolební rozmíске, byl by naprostý omyl, pro lapálii nějakých dávno odložených zásad pokrokových a humanitních uvádět v a š i národní tradici v rozpor s nástupní vítězné protireformace, jimž Neruda věnoval nejednu ze svých nejostřejších stránek, píše namátkou na příklad o papeži Piovi IX., když tohoto mocného muže r. 1878 stihla smrt:

„Štěstím lidstva bylo, že panování Piovo padlo až do století devatenáctého. Co by byl činil as v krvavém středověku, když v úplné polovici věku devatenáctého co světský panovník malé země dal popravovat, věznit a z vlasti vypovídat své poddané po desetitisících!“

Je důvodná obava, že by Neruda nebyl měl nejmenší pochopení pro boj proti emigrantům — přes to, že i on, a kousavěji než Havlíček, na židy měl zřejmě svrchu.

„Co by byl činil v oněch dobách duševní temnoty muž, který v osvíceném věku našem známými svými dogmaty vždy znovu lidský rozum přibíjel na kříž! Co v oněch dobách zápalných hranic a inkvisičních muk člověk, který krvežíznivého, zuřivého Arbueza prohlásil svatým! Co tenkrát, kdy bezohlednost byla životním pravidlem, muž, jenž v době humanity vyslovil heslo: „Necítím s nikým!“...“

Co by dnes činil, kam by psal muž, jenž před padesáti sedmi lety toto psal a dopis nastupujícímu Lvovi XIII. počal: „Můj milý Lvíčku!“, aby mu v něm dal tyto rady:

„... Zahod' syllabus, svlékni neomylnost, obleč se v sluneční roucho lidského rozumu a křesťanské lásky. Každý aristarchům a hierarchům o rovnosti lidské a kde který národ trpí, pomáhej mu k svobodě. Už vznešené lidi křesťanské pokoře a bázlivou chudinu pravé lidské pýše. Zapuzuj jasným slovem říši temnoty a zlatou růží odměňuj duševní pokroky lidstva. Proklínej zlobné násilí a žehnej lásce mezi lidmi... Dokud ale nebudeš takovým Lvem Největším — prosím, nežehnej českému národu nikdy! Ani dost málo, ani ještě málo. Nebylo by nám to beztoho nic platno... Prosím Tě, požehnej našim nepřátelům! Ostatně... za týden jsou sokolské Šibřinky. Přijď oblečen co „dobrý pastýř“, nikdo v tom nepozná papeže! Pusu pantofli...“

Tento nesnesitelný buřič by byl skvrnou na štítě listu, jenž tak často s jemným pohrdáním psal o „humanitářství“. Tento zuřivec svobodomyšlnosti nedrží na vrchnosti duchovní ani světské. V „Balladě tříkrálové“ malý Ježíšek z jesliček říká:

„... Vy králové jste přišli sem, že já jsem ještě dítě, vy! apoštolům svobody se kdys i ukláníte: však až já ponarostu v celý muž, a žáků půjde za mnou houfně už, hned sestřčíte hlavy své pak v strachu dohromady a budete i tupých od bičů bráti rady.

Teď přišli jste sem s poklonou z té světa někde dále, a sypete mi zlata lesk a kadidlo i chvály, pak — byste zachovali zlatou svou — mně korunu necháte trnovou, a k poslední mé cestě skalní ku Golgatě z vás tří se nedostaví žádný — díím to svatosvatě!“

Král řečník s čela korunu si honem k uchu šoupnul, rád řek' by něco, neví co, a zdá se mu, že zhloupl. A na to v tajený se dali šept, druh druhu ve královské ucho rept': „Že z tesafky je přece jen, on každým slovem jeví! To ví se: přišli se slávou — jak odešli, se neví.“

Aby však nikoho nenechal v pochybách, jak to myslí, napsal Neruda, původce okřídleného výroku o „koženkovém vlastenectví“, ještě „Romanci ital-skou“:

„Ugo Bassi, mnich a republikán,
chycen Rakušany, vydán Římu;
odsouzen jest k ztrátě posvěcení
a pak k smrti v sedmi pušek dýmu.

Vyvedli ho, čtverhran rozstavili.
Katan kněz naň vskočil jako saně,
hrubou cihlou drhnul šíji jeho,
drhnul do krve mu jeho dlaně.

„A teď jdi — a klepej na nebesa,
dí pak katan kněz ve pustém smíchu,
,nepozná víc Kristus sluhu v tobě,
jak ty jeho nepoznáš v svém hříchů!“

Pušky cvakly. Mnich se náhle vzpřímil,
hrdě na prsa své ruce loží —:
,Myslíš, že se tobě, bídný cháme,
zjevila kdys svatá vůle Boží?

Však mne pozná Kristus, pozná mžikem,
jak já mžikem jeho, mistra ctného:
podle lidstva reků kolem něho,
praporu dle nad ním červeného!“

Opisovač mínil původně jen ve zkratce citovat Nerudovy verše. Netroufá si však neuctivě sáhnout v kovový spád jejich zvucné vzpoury. Kajícník pak unaven se vzdává přemíry dokladů, jimiž Neruda až příliš často se usvědčil z nepřípustné levosti. Jako do okolnosti polehčující vmýšlí se do eventuality, že snad Neruda přes tu pokrokovost, humanitu a lidské bratrství praporem červeným nemínil prapor speciálně socialistický, nýbrž prostě znak revoluce a republiky. Jest však po jeho zmíněné již zdravotní dělnictvu k 1. květnu 1890 obava více než důvodná, že i jemu žhoucí citění národní se sociálním se stotožňuje a splývá. Dokladům toho nebyl by konec. Jen jako střídá ukázka čte se na příklad v jeho studii „Na záduši“:

„To je statistické faktum,“ míní kasír... „že jen chudina má cit. Když jsem přišel sem do úřadu, dělal jsem si čárky... když peřiny jsou sfantovány, stěny vlhky, když není paliva, tu pak cítí mráz druh s druhem, přitulí se k sobě...“

Kostelník pak vyřizuje vzkaz duchovní správy, že když je moc funusů, nemohou pak dát velký kondukt, to je škoda.

„... Kdyby se daly takhle chudé pohřby na dopoledne — Ano — protože má chudý dopoledne nejméně času! A na č má být chudý i z zde postrkován, myslíte, že to ne-cítí? ...“

Potom přijde velmi elegantní mladík, zemřel mu bohatý otec, i objednává syn nádherný pohřeb. Je žto je to pán bohatý, jedná se s ním německý. Ten sociální krucifix laudonelement — chci říci: sociální element ne a ne se dát odtrhnout od národního. Viz i „Liberec“ (1865):

„...těžko určit, je-li Liberec nyní opravdu bohat, poslední doba všeobecných továrnických úpadků dosti mnoho mu as ublížila. Tolik je ale jisto, že jsem nikde neviděl takové množství otrhaných dětí jako v Liberci. Jsou to ovšem jen děti dělníků, pan továrník může k vůli těm hadrům dosti peněz míti!

Kde je nepoměrná nadvláda továrnického průmyslu, kde jsou peníze nejvyšším účelem života, brávají se často peníze za totožný se vzdělaností. Materialismus spokojuje

se zevnějším leskem a demoralisuje často v každém ohledu...“

Způsobem přímo fatálním tu Neruda urážlivě spojuje, vynechávaje před ním slovo „historický“, materialismus ne snad s „lidstva reky“, a „praporem červeným“, ale vysloveně s kapitalismem, ten pak s nevzdělaností. Vypráví v dalším o sázce, že v dopise jisté dámy nebude chyb pravopisných, jichž pak „napočítali jenom několik“, posmívá se buršáckým čepicím, řka po té:

„Liberec se honosí čistě německou kulturou a bude snad již za málo desetiletí umět německý pravopis... Školám libereckým ubývá. Na reálku přichází vždy méně českých žáků a německá vzdělanost a německý obchod mají tolik životní síly zde do sebe, že obchodní škola také jižž dechu ztrácí. Podivné to důkazy vzdělanosti! A skrovné vzdělanosti obecně rovná se důstojně nevzdělanost politická...“

Liberecký průmysl je dnes v československém Sva-ze průmyslnickém a tudíž dle slov poslance Rosche slušnými částkami přispívá vládcům „Národních Listů“ na projevy národně uvědomělé proti hakenkrajclerským studentům, národně neméně uvědomělým, při kterýchž slavnostních příležitostech nedopatřením ve jménu habsburských insignií vysokoškolských bere za své knihovna ve slovanském semináři německé university. Ostal tedy Liberec a kapitalismus i pod vedením československým věren své kulturní linii. „Národní Listy“ mají proč se stydět za Nerudu, i proč být vděčný katolíkům, že ho už kdysi vyhodili z národa. Jinak by ho dnes musily vyhazovat samy, trapná to věc ve vlastním domě. Takto zajisté jen diskretně potrestají svého odpadlíka věčným mlčením, v němž jeho prokleté jméno z jejich sloupců provždy vymizí. Mají místo něho v J. O. Novotném pravého, vskutku pravého muže. —

(Dokončení.)

otázky a odpovědi

Baťa odpovídá na námítky

V minulém čísle otiskli jsme několik úryvků z dopisů našich čtenářů, zachycujících řadu námitek proti firmě Baťa. Zlín vyhověl naší žádosti, aby sám odpověděl a poslal nám níže uvedený dopis.

Vážená redakce!

V minulém čísle uveřejnili jste několik dopisů, kritisujících činnost naší firmy. Zjišťujeme předem, že ani v jediném z těchto projevů nejsou fakta podána podle pravdy a že jde vesměs buď o vědomé či nevědomé omyly; jsme ochotni dokázati to objektivně kontrolovatelnými skutečnostmi.

Pokud jsou v dopisech vysloveny různé názory filosofické a sociální, nemůžeme se ovšem pouštět do obširných diskusí. Naše hospodářské a sociální názory jsou obecně známé a spočívají na těchto prostých principech:

1. Svoboda podnikání a svoboda soutěže.
2. Nejlevnější výroba, nejnižší ceny, nejvyšší mzdy.
3. Služba veřejnosti: rozhoduje zájem nejvyššího počtu.
4. Stát necht zasahuje do hospodářství jen natolik, aby zabránil zneužívání svobod občanských k poškozování konsumní a výrobní schopnosti širokých vrstev (cennými kartely, protisociálními dohodami atd.)

5. Racionelní a úsporné hospodárstvi štátu, zemí a obcí, rozumné a plánové investície, prozíravá vnútorná a vonšná hospodárska politika, ale žiadny štátny intervencionizmus pri výrobe.

Kdo s týmito princípy nesouhlasí, ten bude naši práci vždy niečo vytýkať a s týmito kritikami polemizovať podrobne nebudeme, pretože tu ide už o svetové názory, o osobné presvedčenie, kde prechádza dokazovanie.

Jen stručne chceme preto reagovať na niektoré vývody, jež vyplývajú zrejme z nepochopenia našich zásad. Dopis 11 (Baťov koncern) nám vytýka na príklad, že prý rozširujeme svoju výrobu o gumové hračky, gumové koberce atd. Nikdy sme nezastírali, že vyrábame všetko, čo prináša s sebou racionálna technika našich závodov.

Zákony republiky znajú len určitá omezenia výroby, ktoré ovšem musíme rešpektovať ako každý iný. Kdyby sme však zákazníci vytýkali, že vyrábame špatné a predávame drahé zboží, tu bychom cítili povinnosť odpovedať a vyvodit z toho dôsledky. Odmítame však diskutovať o tom, zda máme právo nějaké zboží vyrábět nebo prodávat, dokud to děláme v rámci československých zákonů a při tom dobře a levně. Svě právo a svou povinnost vyrábět a prodávat opíráme jednak o zásady, jež jsme již nahoře uvedli a pak ještě o fakt, že v naší republice žije kolem 15 milionů lidí, z nichž pak 14 a půl mil. jsou lidé celkem chudí. Je povinností těch, kdo to dovedou, tedy povinností podnikatelů-výrobců, poskytovat těmto milionům za jejich hubené důchody co nejvíce dobrého zboží a neustatí ani okamžik v tomto úsilí. Nečiní-li tak, ztrácejí v dnešní společnosti právo na existenci. Jsme si vědomi toho, že se v tomto svém úsilí budeme srážeti vždy s řadou lidí, kteří v té neb oné formě chtějí jiným způsobem než dostupnými cenami těžit z hospodářských poměrů. Nedáme si však vzít právo, najít si svou nejbližší cestu k spotřebiteli.

Dokud máme v dnešním právním řádu a v dnešní civilizaci, je podle našeho přesvědčení jediná cesta a spása z nezaměstnanosti v racionální výrobě a distribuci, v rozšiřování konsumu. Přiměřené mzdy a dostatečná zaměstnanost nejsou jinou cestou dosažitelnou.

Pokud jde o ostatní všeobecné otázky v dopise dotčené, bude snad nejlépe, jestliže stručně otiskujeme některá data, jež jsme ve věci správkáren uvedli v živnostenském výboru poslanecké sněmovny jako závěr k anketě o poměrech živnosti obuvnické. Mimo jiné předložili jsme v anketě cifry, které dokazují, že hodnota celkového ročního konsumu obuvi v Československu se zvýšila v posledních deseti letech okrouhle z 600 milionů na 1500 milionů Kč. Ve stejném poměru vzrostly samozřejmě i mzdy, které obuvnický obor přímo a nepřímo uvádí do našeho národního hospodářství jednak při výrobě obuvi, jednak tím, že zaměstnává ostatní průmysly, strojírny, závody textilní, chemické a jiné, neboť nejméně polovina hotových tovarů připadá vždy na mzdy (kromě výnosu podnikatelského a kromě platů do ciziny je vše mzda).

Tak udělili jen Baťovy závody v posledních třech letech československému hospodářství tyto zakázky:

strojíctví, hornictví, hutnictví	„	200.000.000
textilní průmysl a papírny	„	376.000.000
chemický průmysl	„	85.000.000
stavební průmysl	„	70.000.000
domácí suroviny zemědělské (kůže, dřevo, atd.)	„	236.600.000
dopravní podniky	„	110.000.000
různé	„	80.000.000

Kč 1.157.600.000

Ale i jinými cestami vrací se většina tržeb Baťových závodů zpět celému hospodářskému celku republiky. Mzdy dělnictva proměňují se v potraviny a zboží, které se neprodukuje ve Zlíně, nýbrž v ostatních krajích republiky. A pokud jde o úspory zaměstnanců a konečně i o rezervy závodů samých, o kterých může opravdu jen ten, kdo nechápe koloběh hospodářského života se domnívat, že tyto částky leží neplodně ve Zlíně, že nepracují v ostatním národním hospodářství. O odvodu daní se nechceme ani šířit; tolik lze však říci, že z každé koruny, ztrzené za Baťovu obuv v republice, vrací se 95 h zpět do koloběhu hospodářského života.

Není tedy vůbec pravda, že novodobý vývoj výroby a distribuce obuvi u nás v celku zmenšil zaměstnanost, nýbrž pravý opak je pravdou; celková zaměstnanost průmyslová díky technickému vývoji obuvi a díky vývoji jejího prodeje vzrostla více než se to stalo v důsledku vývoje kteréhokoliv jiného oboru. Možno říci, že obuvnictví dnes živí přímo i nepřímo nejméně jednou tolik sil než před válkou a ještě před deseti lety. Tento fakt lze doložit úředními statistikami.

Tímto vývojem získaly ovšem zaměstnaní síly, které původně nebyly zaměstnány v řemesle. Počet sil zaměstnaných řemeslnou výrobou obuvi naproti tomu poněkud poklesl. Avšak úbytek zaměstnaní v řemesle obuvnickém je s hlediska celkového národního hospodářství několikanásobně vyvážen přírůstkem celkové zaměstnanosti ve výrobě průmyslové. To je nezadržitelný vývoj, který se neustále odehrává mezi živnostmi a výrobou průmyslovou a který byl ještě prudší a ještě bouřlivější v jiných oborech. V textilnictví, povoznictví, v oboru osvětlování, konfekci atd. Bez tohoto vývoje měli bychom dnes mnohem větší celkovou nezaměstnanost a byli bychom při tom státem a národem zaostalým, chudším.

Přirozený vývoj technický nemůže se uměle brzdit a nelze uměle udržovat primitivnější způsob výroby i distribuce jenom proto, aby byla zachována zaměstnanost určitému stavu. Následky takové hospodářské a sociální politiky by byly katastrofální pro celek, neboť celková nezaměstnanost by se zvýšila a brzy bychom se octli na úrovni středověku.

Omezené místo nám bohužel nedovoluje, abychom ještě podrobněji rozvedli svou argumentaci. Uvádíme jen ještě to, že i změna povahy správek (vyhnutí určitého druhu správek, na příklad správkou svršků, zavádění nových druhů obuvi, na příklad obuvi gumové, nutnost spravovat obuv na původním kopytě atd.) odůvodňuje naše stanovisko, že by zrušení správkáren ani samotným ševcům neprospělo, bylo by jen pouhým gestem, ústupkem heslovité, demagogické agitaci, nikoli seriosním hospodářským opatřením.

Firma Baťa při tomto svém zásadním stanovisku vítá však každé opatření, které směřuje k tomu, aby se pečovalo o osud stavů a jednotlivců, kteří novodobým vývojem existenčně utrpěli. Tato péče je ovšem především úkolem štátu, a to tím spíše, že v tomto případě jde o obor, který štátu dává rok od roku větší daně. Ne obrátové dani odvedl na příklad obor obuvnický štátu roku 1924 14 mil. Kč, roku 1933 však již 45 mil. Kč. Bylo by tedy zcela spravedlivé, aby za tento vzrůst příjmů — který trvá i dnes v krizi — štát vyvíjel pro obor obuvnický alespoň zlomek oné sociální péče, kterou věnuje oborům a odvětvím jiným.

Náš závod usiluje o to, aby sám usnadňoval obuvnickému stavu přechod a přizpůsobení novodobým formám výroby a prodeje obuvi. Zaměstnává, pokud je to možno, při výrobě obuvi především obuvníky, po živnostensku vyučené. Přijímá je přednostně jako obchodvedoucí do svých prodejen. Vedoucí správkáren jsou vyučení obuvníci s plným průkazem způsobilosti a se živnostenským listem, opravňujícím k provozu živnosti. Celkem je v prodejnách a správkárnách zaměstnáno 5286 po řemeslnicku vyučených obuvníků. Dále si vzala firma Baťa za zásadu, že dorost pro své odborné školy a továrny bude vybíratí především z obuvnických rodin. Konečně dala firma podnět k založení družstev obuvnických, které organizují a provozují správkářství v moderním stylu s velkým úspěchem. Tato družstva mají přes 1000 členů a vzala si za úkol též podporu přestárlých obuvníků. Kromě toho zřídila firma i oddělení, které se ujímá jednotlivých obuvníků, pokud je nemůže na příklad pro invaliditu a podobně zařadit do svých správkáren. Závody Baťovy jsou také ochotny účastniti se každé opravdu rozumné akce ve prospěch obuvnického stavu, žádají však, aby se otázka zaměstnání a zvelebení stavu posuzovala a řešila objektivně, bez zaujatosti. Firma předložila některé své návrhy živnostenskému sboru a je ochotna jednati a aktivně se i zúčastniti všech opravdu reálních opatření k zlepšení situace obuvnického řemesla. Odmítá však všechny demagogické a konkurenční akce.

K meritu jednotlivých dopisů, pokud obsahují některá závažnější místa, odpovídáme:

K projevům číslo 1—4 a 9.

(Je Baťa laciný? Baťa a ševci... Ještě — je Baťa laciný?)

Správkárny jsou dnes nezbytnou součástí distribuce nové obuvi, zvláště u druhů nejlacinějších. V prodejnách nakupují většinou lidé chudí, kteří obuv do poslední možnosti obnosili; obují si nové boty a staré nechají na správkku. Jen tím bylo nám umožněno, snížit cenu lidových druhů obuvi na 29 a 19 Kč. Uklidňující poznámky o tom, že by zrušením správkáren nenastalo zdržení obuvi nové ani správek, pochází zřejmě od osob, které na obuvi nemusí příliš šetřit. Prosíme redakci Prítomnosti, aby se zeptala lidí, kteří mají ve svém vlastnictví jen jeden, dva páry nejlevnější obuvi (třeba svých kamelotů) anebo aby se dotázala matky několika dětí, pro niž každá koruna správkky je otázkou životní, co soudí o správkárnách, o ceně správek a o ceně obuvi.

Ve které zemi je obuv nejlacinější a relativně nejlepší? Jsme hrdí na to, že je to Československo. Dříve to byla Amerika, kde na jednu hlavu obyvatelstva připadalo 3.75 páru obuvi ročně, kdežto ČSR., byla na druhém místě pouze s 3.2 páru na obyvatele. Dnes je Československo na prvním místě se 3.80 páru na osobu a USA. klesly na 2.9 páru. Faktum je také, že celníci všech sousedních států se u cestujících z Československa nejvíce pídí po nových botách.

Jsme tomu velmi rádi, že dopis číslo 2 objektivně konstatuje, že obuvníci jsou schopni konkurence s Baťovými cenami. To je nejsilnější argument pro účelnost a užitečnost volné soutěže.

K dopisu číslo 5.

Argumentu dopisovatele nelze rozumět jinak než takto: když se bez našeho protestu omezila svobodná konkurence

u cukru a u dopravy, ať se ještě omezí také u obuvi a u správek. Čili, když už jsme promokli, skočme rovnou do vody.

K dopisu číslo 6.

(Pracovní poměry u Bati.)

Je obecně známo, že Baťovy závody ve Zlíně první zavedly 40hodinnou dobu pracovní a pětidenní pracovní týden. — O tom, jak se pracovní doba ve skutečnosti zachovává v některých řemeslech, nechceme se zde šířiti, snad si redakce opatří o tom materiál sama.

Není pravda, že v Baťových závodech je omezeno právo na organizování. Závody se vůbec nestarají o to, jak a kde jsou zaměstnanci organizováni; Baťovy závody hájí pouze zásadu velmi demokratickou: s dělníkem vyjednávají otevřeně a přímo, bez intervence cizích třetích osob. K tomuto postupu je opravňuje fakt obecně známý, že nikdy nebylo jejich tendencí snižovat mzdy, nýbrž že naopak snaží se vždy vypláceti mzdy co možno nejvyšší, podávající se objektivně z nejvýše možného rozdílu mezi režiem a prodejní cenou zboží. Výše mezd ve Zlíně je obecně známá, je v každé dílně veřejně pro každého dělníka a pro každý den vyvěšena; tato veřejná kontrola a kritika veřejnosti je nejlepší zárukou spravedlivé mzdy dělníkovy.

Pokud jde o mzdy prodavačů v prodejnách, sjednává je a vyplácí obchodvedoucí; zde se vyskytl případy nižších mezd, než je standard firmy, a bylo nutno zakročit; byla proto zařízena evidence a kontrola příjmů prodavačů a závod zakročuje, kdykoliv zjistí nějakou nepřístojnost.

Snížení cen popisuje autor úplně nesprávně. Baťovy závody rozeznávají podstatně tři druhy snížení ceny zboží. Je to jednak snížení ceny jednotlivých párů obuvi, které se poškodily vinou špatného uložení nebo zacházení v prodejně samotné. Toto snížení — ale jedině toto platí přirozeně obchodvedoucí ze své provise. To jsou zpravidla nepatrné částky. Autoru běží však asi o ostatní dva druhy snížení cen. Je to za prvé snížení cen tak zvané sezonní doprodejové obuvi, to jest také obuvi, která se již nebude vyrábět. Snížení se oznámí centrálou čtyři nebo šest týdnů předem oběžníkem každé jednotlivé prodejně. Od tohoto dne se prodejnám neexpeduje ani pár snížené obuvi; běží pouze o to, snížením cen usnadniti prodejnám na konci sezony prodej zbylé obuvi. Poslední druh snížení cen je všeobecné snížení cen z konjunkturních důvodů. Zde se, pravda, expeduje do prodeje nové zboží, avšak pouze na objednávku obchodvedoucích. V žádném z posléze uvedených případů nenese obchodvedoucí snížení cen ze svého, nýbrž nese je centrála.

Speciální případ, uvedený v dopise číslo 10, měl ve skutečnosti zcela jiný průběh. Není pravda, že „soud dal za pravdu“ žalovanému, neboť šlo o věc trestní, o zpronevěru obžalovaného, kdy soud nerozhoduje o tom, na čí straně je pravda, nýbrž o zavinění; o zpronevěře nebylo v tomto případě pochybnosti, pro soud hrála však úlohu otázka vědomého úmyslu poškoditi. Tu jde o odstíny kvalifikace činu, kdy soudy v případech pochybných raději osvobodí než odsoudí. Redakce zajisté zná sama mnoho takových případů.

K číslo 10. („A ještě o pracovních poměrech u Bati.“)

Stačí se podívat na roční výkazy zlínských a okolních peněžních ústavů, abychom mohli posouditi, jak seriózní

jsou tvrzení dopisovatele, respektive jeho informátora, který tvrdí, že je vyloučeno, aby si ve Zlíně někdo nějaké peníze ušetřil. K tomu uvádíme, že zaměstnanci závodu ukládají své úspory hlavně u zlínské spořitelny; vklady u tohoto ústavu vyvíjely se takto:

v roce 1918	Kč 1,349.851
„ 1924	Kč 8,768.974
„ 1929	Kč 25,229.017
„ 1933	Kč 51,233.242
„ 1934	Kč 62,150.671

Osobní účty zaměstnanců našeho závodu stouply od roku 1924 do roku 1934, tedy za deset let existence čisté účasti na zisku z Kč 15,186.000 na Kč 174 mil. Tyto cifry jsou snad přesvědčivější než argumenty kritiků.

Případ pana inženýra je poněkud jiný, než jej on líčí. Pan inž. K. (běží o inženýra vysoké školy obchodní) byl u nás zaměstnán nejprve dva roky v různých odděleních, naposledy v exportním. Pak jsme byli nuceni jej propustiti pro nebalost, která uškodila značně závodu a jeho zaměstnancům. Onen pan inž. totiž nechal ležet po několik týdnů ve svém stole nevyřízenou objednávku na mnoho tisíc párů. (Ostatní zaměstnanci vyslovovali různé domněnky o souvislosti tohoto případu s naší konkurencí.)

Po propuštění se pak inženýr nesčetněkrát ucházel o zaměstnání v našem „hrbitově energie“. Po roce jsme jej opět přijali a zaměstnali v pánském oddělení Domu služby v Praze. Zdálo se jistý čas, že mladý muž překonal periodu nerozváznosti a uvažovali jsme o tom svěřiti mu oddělení pánské obuvi v brněnském Domě služby. Na tento úkol si však on netroufal, a se svou prací jako prodavač v pražském Domě služby rovněž nebyl spokojen. Nezbylo nám tedy nic jiného, než se s ním rozejíti. — K cifrám, které dopis uvádí, poznamenáváme, že jde o předpoklad prodeje, který průměrně dobrý prodavač v naší pražské, velmi navštěvované prodejně snadno dosáhne. Naši nejlepší prodavači prodávají daleko více.

Uváděný případ je z těch, jichž je v obchodním životě na tisíce. V závodě, kde je několik tisíc zaměstnanců, může se vždy státi, že se někomu mimoděk ukřivdí; uváděný případ je však případ typického kverulanta, který se zřejmě minul cílem při volbě povolání.

Odpověď k dopisu č. 12.

Pan senátor Johannis nepochybně ztratil úplně kontakt s praktickým životem v továrně, když stále ještě může obcházeti s báčorkou mnohokrát a dávno vyvrácenou, že prý Baťovy závody propouštějí dělníky, jakmile jsou starší přes 40 let. Naopak, je známo, že závody si starších zkušených dělníků neobyčejně váží.

Pokud jde o názor pisatele, že Německo svým postupem proti jednotkovým obchodům a obchodním domům dává příklad, jak se má pracovati k udržení středního stavu a tím i demokracie, pochybujeme silně, že by byl volil příklad přesvědčivý.

Ostatně jednotkové obchody nelze bez dalšího srovnávat s prodejny a Baťovými závody. Podle naší ústavy má každý právo ku svobodné výdělkové činnosti v mezích platných zákonů a smí tedy každý výrobce své zboží také svo-

bodně prodávati. Bylo by třeba úplně změnit demokratický právní řád, kdyby se mělo zabrániti výrobci, aby hledal přímo cestu ke konsumentovi. Opravdovou demokracii zachováme tehdy, dokud nezrušíme základny občanské svobody, k nimž patří též svoboda provozu živnosti v rámci zákonů, které ovšem výrobu nesmějí nikdy omezovati tak, aby trpěly zájmy širokých vrstev.

Odpověď k dopisu č. 13.

Názory pisatele prodchnuty jsou šťastným idylismem, jehož snem jsou patrně jakési Ostrovy Blažených v Jižních mořích, kde by všichni obyvatelé vytvářeli jakási mistrovská díla, jsouce za to odměňováni asi tamní štědrá přírodou. Nám však bohužel vyhledal praotec Čech zemi sice krásnou na pohled, ale tvrdou a chudou. Chce-li se náš národ udržet a uživit ve střeoevropské pahorkatině — na předělu povodí tří moří, — nechce-li zde nuzatit a nakonec zahynout, musí pracovat, těžce pracovat a znovu a znovu pracovat na poli, v lese, v hutích, ve fabrikách a dílnách. To je náš osud, a jen neodpovědní snilkové mohou přezírat tvrdé podmínky holé existence našeho státu. Pisatel pracoval prý jistou dobu u stroje, kde bylo třeba mysliti. Na pocit hlubokého zneuctění, který ho při tom nikdy neopouštěl, nikdy prý nezapomene. Patrně pisatel už u toho stroje pracovat nemusí a našel si jinou obživu, čili jiný, lepší bysnis. Přejeme mu to ze srdce. Zdá se nám však, že tato životní změna proměnila jeho srdce v kámen, že mu dala zapomenouti i na to, že v republice strádá několik set otců hladovějících rodin, kteří by s pocitem povznesení se rádi postavili k stroji, který šťastnější jejich spoluobčan právě opustil pro pocit hlubokého ponížení.

Dopis právě citovaný je příznačný pro názorový zmatek dnešní doby ve věcech sociálních a hospodářských. Každému, kdo je v pochybnostech, jak posuzovati význam a dosah různých událostí a zjevů, radíme jen jedno: aby nemluvil a nekritisoval od zeleného stolu, nýbrž aby šel mezi lid, mezi pracující masu na venkově a v městech, aby mezi nimi konal svá pozorování. Tam nejspíše nalezne odpověď na otázky, které se mu zdají neřešitelnými a tam se také dozví, že posledním a vrcholným hospodářským zákonem je cena statků, jejichž dostupnost je mírou blahobytu. Snad neděláme všechno způsobem nejdokonalejším. Rádi proto vyslechneme rady, pokyny a dobře míněné kritiky. Necítíme však povinnosti, omlouvat se pro hlavní a vrcholný cíl, který jsme dali své práci: přizpůsobovati neustále ceny výrobku kupní a konsumní schopnosti širokých, a i nechudších vrstev.

Pisatelům těchto 13 dopisů bychom patrně mohli vyhověti zcela jen tehdy, kdybychom buďto přestali býti prosperující podnikem nebo vůbec zastavili práci v našich závodech.

Tomužeme učiniti z četných důvodů, z nichž dva uznává nepochybně většina obyvatelstva tohoto státu:

1. z ohledu na 15 mil. našich zákazníků,
2. z ohledu asi na 40.000 československých občanů, kteří jsou živi z práce našich závodů přímo a s ohledem na další desetitisíce, kteří z ní jsou živi nepřímo.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.